

BULLETINE 1-13

UTGITT AV SENTER FOR TVERRFAGLIG KJØNNSFORSKNING

UiO • Senter for tverrfaglig kjønnsforskning
Universitetet i Oslo

Allmenn rett til stemme

I 1913 ble allmenn stemmerett innført i Norge. I 2013 er det 100 år siden også kvinner fikk rett til å stemme, og dermed ble regnet som deltakere i det norske demokratiet. Det er en begivenhet som STK vil være med å huske og markere gjennom hele året.

Slik vi de siste årene har strukturert vårt utadrettede seminarprogram omkring "Agenda"- spørsmål i 2010 ("agendaen" var først og fremst debattene i kjølvannet av TV-serien "Hjernevask"); omkring kjønn og universitet i 2011 (i anledning Universitetet i Oslos 200-årsjubileum), vil vi i 2013 gjennom en innholdsrik seminarrekke belyse demokratiseringen av Norge i det 19. og 20. århundre. Programmet vil dreie seg om historiske personer og prosesser og særlig kvinners demokratiske deltakelse historisk. Men også mer dagsaktuelle, politiske temaer vil bli dekket. Vi vil samarbeide med mange aktører, først og fremst Norsk Folkemuseum ved førstekonservator Thomas Walle. Folkemuseet har laget en utstilling i anledning stemmerettsjubileet. De som tar turen ut til Folkemuseet for å delta på våre samarbeidsseminarer, vil samtidig få anledning til å besøke utstillingen!

Vi skal også ha arrangementer sammen med Forening for kjønnsforskning i Norge, med den regjeringsoppnevnte komiteen Kvinner i forskning, og med avdelinger og relevante miljøer på Universitetet i Oslo. Ett av seminarene vil dreie seg om arbeidet til en av senterets forskere, Ingeborg Owesen, som er medforfatter i en bok om norsk likestillings historie – et oppdrag fra regjeringens Stemmerettskomité. Et annet arrangement vil inkludere lesninger fra teaterstykket "Søstra mi", skrevet av en annen STK-forsker, Hannah Helseth, i anledning jubileet og på oppdrag fra Riksteatret. Vår markering vil ikke være fullført før 8. mars 2014. STK er del av UiOs planer for den dagen, som inngår i markeringen/feiringen av det kommende grunnlovsjubileet.

Stemmerettsrekkens program er inkludert i dette Bulletine, og vi håper mange kommer på arrangementene (se også våre nettsider www.stk.uio.no). Det er helt klart at potensialet for arrangementer er enda større enn vi har greid å gape over. Men dette er det vi innenfor STKs begrensede ressurser – og i godt samarbeid med våre partnere – har greid å få til.

Mot slutten av året i fjor ble det klart at STKs søknad (PAGE) om å få opprette et senter for fremragende forskning (SFF) ikke ble innvilget. I den mer utdypende begrunnelsen for avslaget kom det fram at vi rett og slett hadde for mange forskere involvert

i søknaden vår. Vi hadde tydeligvis favnet for bredt. Jeg mener at vi både i søknaden og i intervjuet hadde vist hvorfor bredde var nødvendig for å adressere et tverrfaglig og komplisert tema på en atskillig mer flerspektret måte enn det som er vanlig i likestillingsforskning. Dette hadde vi også fått ros for i bedømmelsen etter den første søknadsrunden. Komiteen som avgjorde den endelige tildelingen, satte også spørsmålsteget ved merværdien av å opprette et senter ved et senter. Dette hadde ikke vært anført som noe problem i tidligere stadier av prosessen. Tvert imot var det etter første runde framholdt som en fordel at vi hadde strukturert PAGE i god integrasjon med sitt vertsmiljø, og ikke som en isolert, liten forskergruppe. Vi er selvsagt veldig skuffet over utfallet av prosessen.

Vi er likevel fornøyde med å ha fått toppscore på søknaden vi sendte inn til finalen, men beklager generelt det lave gjennomslaget for søknader innenfor humsamfeltet også i tredje runde med SFF-tildelinger. Vi hadde oppfattet signalene på forhånd dithen at Norges forskningsråd nå ville ta et klarere grep om denne skjevheten, som vi oppfatter i stor grad handler om form og struktur for store prosjekter.

Det mest problematiske ved søknadsprosessen sett fra vår side, er imidlertid at to av finalekriteriene – "likestillingsperspektiver" samt "kjønnsperspektiv i forskningen – der hvor dette er aktuelt" – ikke var nevnt i forbindelse med offentliggjøringen av de nye sentrene, men i stedet var erstattet av kriteriet "kjønnsbalanse". Særlig andelen av nye, kvinnelige SFF-ledere ble angitt som tegn på at dette kriteriet var oppfylt. Det er selvsagt bra at andelen kvinnelige SFF-ledere nå bedre gjenspeiler andelen kvinnelige professorer i Norge. Men dette er ikke det samme som kjønnsperspektiver i forskning. Hvis en slik tolkning av "kjønns-perspektiver i forskning" er representativ, lover det ikke godt for hvordan NFR vil håndtere ivaretagelsen av kjønnsperspektiver etter at kjønnsforskningsprogrammet nå er nedlagt og kjønn i stedet skal integreres i alle satsinger. Dette er noe STK og Fagråd for kjønnsforskning vil følge nøye, jfr. Harriet Bjerrum Nielsens artikkel om STKs hørings svar til NOU 15 2012 i dette Bulletine.

På STK vil vi uansett arbeide ufortrødent videre med ideer og relasjoner utviklet i regi av PAGE, og håper at de etter hvert vil få blomstre i andre hager.

Jorunn Økland, senterleder

BULLETTINE 1 - 13, 26. årgang
ISSN 1891-1420 (print)
ISSN 1891-1439 (online)

UTGITT AV:
Senter for tverrfaglig kjønnsforskning
Universitetet i Oslo

ANSVARLIG REDAKTØR:
Jorunn Økland

REDAKTØR:
Nina Heilmann

FORM:
Alien Design

ABONNEMENT (GRATIS):
Tlf/Faks: 228 58930/228 58950

E-post: n.m.heilmann@stk.uio.no
Nettside: <http://www.stk.uio.no>

REDAKSJONEN AVSLUTTET:
31. januar 2013
Neste utgave: August 2013

REPRO, SATS OG TRYKK:
07 Gruppen AS, Oslo
Opplag: 1800

FORSIDEN:
I 2013 feirer vi 100 års jubileum for at kvinner i Norge fikk rett til å stemme ved stortingsvalg.
Foto: colourbox.com

LEDER

Allmenn rett til stemme 2

FORSKNING

Et "Kjønn+"-forskningsprogram for likestilling? 4
Menns rolle i likestilling 6
På tvers i halsen 10
Interfacing Law, Culture and Women Rights: a Multicultural View from Oslo 12
Kjønn og funksjonshemming som forskningstema 15
Bodies in Motion. The Politics/Poetics of Movement and Stillness 18
STKere på CAS: Personlig utvikling og sosiokulturell endring 20
Nettverk for forskning om voldtekt 23
Nytt senter for mannsforskning ved State University of New York 23
Prisvinner 2012: Om aldersdiskriminering 28
Harassment in Public Spaces in Poland 30

GJESTEFORSKERE 2013

Maskuliniteter i forsvaret 24
Maternity Leave and the Birth of a Welfare State 24
Et raust og gjestfritt fagmiljø 25

REDAKSJONELT

Ny kontorsjef snart på plass på STK 27
Nye stipendiater 27

STUDENTLIVET

Feministisk engasjement blant studenter 29

VÅRENS SEMINARPROGRAM

32

Et “Kjønn+”- forskningsprogram for likestilling?

Skjeie-utvalget har levert to omfattende utredninger om Norges likestillingspolitikk: NOU 2011:18, Struktur for likestilling, og NOU 2012:15, Politikk for likestilling. Utredningene gir et godt bilde av status quo, og kommer med mange interessante forslag til nye tiltak. Men hvilke kunnskapsbehov melder seg for å føre dem ut i livet? I sitt hørings svar lanserer STK forslag om et nytt “Kjønn+”-program i NFR som et sentralt ledd i en ny likestillingssatsing.

Av Harriet Bjerrum Nilsen, professor, STK
h.b.nielsen@stk.uio.no

STK gir i sin høringsuttalelse utvalget honnør for et grundig, helhetlig og kunnskapsbasert arbeid, som har vært etterlyst i mange år på dette feltet. At det nå foreligger, vil gi Norge en unik mulighet for å revitalisere og reformulere den likestillingspolitiske satsingen som har transformert vesentlige sider av det norske samfunnet gjennom de siste årtier og som også har vakt berettiget internasjonal oppsikt. Samtidig peker STK på at hvis den fragmentering av likestillingspolitikken som helt korrekt påpekes av utvalget, ikke skal gjentas som en fragmentering av kunnskapsgrunnlaget for likestillingssatsingene, trengs det et bredere og mer helhetlig grep også om hvordan den nødvendige forskningsinnsatsen for det videre arbeid kan sikres.

Perspektiv og kunnskapsstatus

Utredningen baserer seg på et “Kjønn+”-perspektiv, dvs et hovedfokus på kjønnslikestilling, samtidig som kjønn alltid må ses i sammenheng med andre sosiale kjennetegn som sosial klasse, etnisitet og alder. Selv om kjønn ikke kan ses som en isolert dimensjon, er det vesentlig å fastholde at kjønnsdimensjonen står i en historisk og prinsipiell særstilling og derfor har egne kjennetegn som diskrimineringsgrunnlag.

Utredningens likestillingsstatus bygger på en del ny empiri som utvalget har innhentet. Disse nye data har i seg selv potensial til å endre noen av premissene for likestillingsdebatten fremover. Noen eksempler på dette er:

- Jenters overtak i skolen kompenseres over tid av gutters lettere overgang fra skole til jobb. De tilbakevendende bekymringer for “gutter som likestillingens tapere” bygger altså ikke på noe reelt grunnlag når gutter blir menn. Hvis ikke jenter gjorde det bedre enn gutter i utdanningssystemet, ville skjevhetene i arbeidslivet trolig ha vært enda større enn de er i dag.
- Det kjønnsdelte arbeidsmarked skaper i seg selv ulikhet og fastholder tradisjonelle ideer om kvinnelighet og

mannlighet, som igjen gjør utradisjonelle valg vanskelige. At enkeltindivider velger kjønnsstradisjonelle yrker er ikke i seg selv nødvendigvis noe likestillingsproblem. Problemer kan imidlertid oppstå når summen av de individuelle valgene aggregerer til en norm, og når enkjønnede arbeidsmiljøer kommer til å fungere som faktiske barrierer mot frie valg.

- Holdningen til likestilling er endret i den norske befolkningen i løpet av de siste tiårene. To tredjedeler slutter prinsipielt opp om en moderne familieform, hvor partene på tilnærmet lik basis deler forsørgeransvar, omsorg og arbeid i hjemmet. Denne dramatiske endringen i normer gir et solid folkelig mandat for en fornyet likestillingssatsing, spesielt hva angår deling av arbeid og omsorg.
- Omfanget av seksualisert vold og trakassering ser ikke ut til å bli redusert gjennom økt likestilling på andre områder. At jenter i dag klarer seg bedre i utdanningssystemet enn gutter, betyr f.eks. ikke at seksuell trakassering på ungdomstrinnet forsvinner, kanskje heller tvert imot.

Kunnskapsgrunnlaget for likestillingstiltak

Utredningens kunnskapsperspektiver er primært hentet fra sosiologi, statsvitenskap, juss og normativ teori/filosofi, og fra kvantitativ forskning. Mens dette virker relevant og langt på vei tilstrekkelig i analyse- og kartleggingsdelen, peker STK på behovet for et noe bredere kunnskapsgrunnlag når det gjelder realiseringen av de foreslåtte tiltak. Kvantitativ forskning egner seg godt til deskriptive formål, men i mindre grad til å få grep om årsaker, virkningsmekanismer og komplekse sammenhenger som må med på tiltakssiden. Hvis det skal gjøres noe med kjønnskonforme valg, krever det mer kvalitativ forskning om motiver til valg og hvordan dette utvikler seg over tid. Fokus på livsløp og sosiale og kulturelle kategorier som klasse og etnisitet har ikke kommet langt nok i forhold

til denne type forståelse av handlingsmotiver og opplevd identitet. I utredningen blir f.eks. livsløp forstått som forskjeller i aldersfaser, heller enn som personlige dannelsesprosesser over tid. Identitetsproblematikk blir til en ytre sammentenkning av forhåndsdefinerte sosiale identitetskategorier, og mangler et perspektiv på hvordan livsløp og tilhørigheter bidrar til å forme menneskers identitet, selvforståelse, motivasjon. Et annet perspektiv som kunne vært bedre innarbeidet, er derfor en mer overordnet analyse av hvordan dyptliggende, kulturelle betydningsstrukturer knyttet til kjønn kan påvirke de måter som den enkelte ureflektert forstår seg selv og samfunnet på.

STK støtter de tiltak som foreslås i utredningen, men peker altså på at det er bruk for å tenke dem innenfor en bredere kunnskapssammenheng, og at det dermed også er behov for en parallell forskningsutvikling, med mer vekt på grunnforskning og mer fokus på kjønnslikestilling. Utvalget fremhever med rette betydningen av det gode og viktige arbeid som utføres av f.eks. KILDEN og Kif-komiteen. Men Kilden og Kif utfører ikke selv forskning – de innhenter, omsetter og formidler forskningen. Deres fortsatte betydning er altså avhengig av at det rent faktisk *frembringes* ny forskning. Politikken trenger forskningen for å få grep om komplekse, psykososiale og kulturelle sammenhenger, og forskningsutviklingen kan ha fordel av å foregå i dialog med aktuelle samfunnsutfordringer.

Forslag: opprett et “Kjønn+”- program i NFR!

Universitetene har, sammen med Norges forskningsråd, i en årrekke tatt ansvar for utviklingen av ny forskning om kjønn og likestilling. Etter at NFR fra 2012 har utfaset sine programmer for grunnleggende kjønnsforskning og BLD har valgt å bruke ressursene på mer utredningspreget arbeid i egen regi, har denne situasjonen blitt betydelig mer usikker. Det finnes fortsatt kjønnsforskningssentre på de fleste universiteter, men disse er preget av få stillinger og dermed behov for tilgang på forskningsfinansiering, ikke minst fra NFR. NFR har erstattet de tidligere programmer for grunnleggende kjønnsforskning med programmet “Balanse”. Så langt ser dette imidlertid ut til å rette seg primært mot kvinners representasjon og karriereutvikling i forskning og mot at kjønn inngår som variabel i andre prosjekter. Dette sikrer på ingen måte den type forskning om kjønn som strukturelt, kulturelt og personlig fenomen som også likestillingspolitikken vil være avhengig av. Hvis ikke dette ansvarsvakuemet fylles i sammenheng med en ny likestillingspolitikk, kan store deler av “kildene” til likestillingspolitikken kunnskapsgrunnlag rett og slett tørke

ut. Kjønnsforskningssenterne på universitetene er i høy grad de som utdanner morgendagens likestillingsarbeidere – altså de som skal kunne iverksette den slags tiltak og programmer som utredningen anbefaler. En slik utdanningsvirksomhet hviler på en vital, tverrfaglig grunnlagsforskning for å bli tilstrekkelig kvalifisert.

NFR har vært tydelige på sin beslutning om ikke å videreføre et allmennt kjønnsforskingsprogram i den kommende perioden. Det er imidlertid mulig å tenke seg et mer spesifikt, praksisorientert, men fortsatt grunnlagsorientert program, knyttet blant annet til utfordringen med å få et bredere kunnskapsgrunnlag for å fange opp en flerspektret likestillingsproblematikk. Et slikt program ville både kunne omfatte en fortsettelse av utvalgets refleksjoner om hva “Kjønn+”- perspektivet betyr politisk og normativt, samtidig som dette perspektivet kan utvikle konsekvenser i forhold til metodiske spørsmål, pedagogiske utfordringer og hvordan identitets- og motivasjonsdannelse kan forstås i et flerspektret perspektiv. Programmet vil dermed kunne begrunnes ikke bare som satsing på kjønnsforskning, men også som en oppfølging av den forskning på flerkulturalitet som det tidligere IMER - programmet påbegynte, og sette fokus på forskningsfeltet som i dag er nesten fraværende i NFRs programmer: kvalitative analyser av betydningen av sosial klasse, alder og livsløp, og arbeid/omsorg. Å forstå mer av betydningen og dynamikken mellom kjønn, religion og etnisitet, sosial klasse, livsløp og alder, er ikke minst viktig i en periode hvor samfunnet står overfor store demografiske forandringer. Et slikt tverrgående forskningsprogram vil kunne gi et viktig grunnlag for en kunnskapsbasert likestillingspolitikk. Det vil samtidig også kunne bidra til å motvirke en uheldig fragmentering av likestillingstiltak gjennom systematisk tenkning på tvers av problemstillinger fra de enkelte sektorer og områder.

For å sikre likestillingspolitikkenes fornyelse og revitalisering foreslår STK derfor at det etableres et tverrfaglig, praksis- og grunnforskningsorientert program som skal utvikle ulike faglige dimensjoner av det “Kjønn+”- perspektivet som utredningen foreslår som selve grunnlagsforståelsen i Norges kommende likestillingssatsing.

Denne artikkelen er basert på STKs hørings svar. En fullstendig versjon av dette kan leses her:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/hoeringar/hoeringsdok/2012/nou-201215-politikk-for-likestilling/hoeringsuttalelser.html?id=705197>

Menns rolle i likestillingen

Hva skjer med menn og likestilling i dagens Europa? Konferansen “The Role of Men in Gender Equality – European Images and Strategies” i Brussel 14. september 2012 med om lag 100 deltakere, markerte oppsummeringen av prosjektet “The Role of Men in Gender Equality”.

Av Øystein Gullvåg Holter, professor, STK
o.g.holter@stk.uio.no

Foto: Norges delegasjon til EU.

Seksjonsleder for likestilling, DG Justis, EU kommisjonen og mannsforsker Øystein Gullvåg Holter, STK.

Variasjonen i Europa er mer slående enn før. Man kan ikke lenger si, for eksempel, at ubetalt arbeid i hjemmet bare utføres av kvinner, bortsett fra i noen meget få land. Menn deltar mer enn før, i det meste av Europa, samtidig som forskjellene er store. I land der menn deltar mye (f.eks. Sverige), er deres andel av hus- og omsorgsarbeidet mer enn dobbelt så stor som

i land der de deltar lite (f.eks. Hellas).

Mens kjønnsbalansen i det ubetalte arbeidet i hjemmet jevnt over har økt litt i perioden 2005 til 2010, har den stått stille i noen land, og til og med falt noe i land der menns innsats er lavest (særlig land i sørøst), mens den har økt mest i land der den var høy fra før.

Det er altså tegn til økt splittelse i Europa. I min ‘keynote’ tolket jeg dette i retning av at vi ser en splittelse mellom et kjønnsstradisjonelt eller patriarkalsk Europa, og et mer egalitært Europa. Vi ser tegn til at splittelsen økes gjennom finanskrisen. En slik større splittelse vil medføre konflikter. Bildet er komplisert, og jeg nevnte også tendenser på tvers.

Vi er i stadig høyere grad vitne til at kjønnslikestilling manifesterer seg som en sentral dimensjon i Europa, blant annet ved at statistikken “klynger seg”: Dvs. at land med lav skår på kjønnslikestilling også skårer lavt på fertilitet og produktivitet, på den ene siden, mens land med høy skår på likestilling også skårer høyt på de to tilgrensende dimensjonene. Gruppen med lav kjønnslikestilling skårer også ofte høyt på problemvariabler som korrupsjon og kriminalitet. Denne “likestillingsaksen” går stort sett fra sørøst til nordvest i dagens Europa. Samtidig er det unntak, ikke alle land lar seg passe inn i en slik akse.

Dessuten er det klart at variasjonen innad i ulike land og regioner også er meget stor. Denne interne variasjonen handler delvis om sosial klasse, med størst likestillingsutvikling der mulighetene er størst, dvs. i øvre middelklasse. Det viser seg at det er *utdanning* som gir denne effekten, mens *inntekt* ikke virker i retning av økt likestilling, delvis heller motsatt. To gamle parhyster eller indikatorer når det gjelder sosial klasse, drar altså i hver sin retning, empirisk sett.

Ukjent terreng

I min ‘keynote’ la jeg vekt på at likestillingsdimensjonen fortsatt i stor grad er *ukjent*. Den er ikke godt utforsket, fordi spesifikk forskning om kjønnslikestilling er lite utviklet. Det er klart at kjønnsforskning er viktig for å forstå kjønnslikestilling. Velferdsforskning og andre områder er også viktige. Det er likevel grunn til å legge vekt på at dette er et *særegent forskningsfelt* som krever spesiell kompetanse og kunnskapsutvikling. Kjønnslikestilling har lenge vært et politisk felt – det er på tide at det blir et fagfelt.

Det er for eksempel ikke slik at vi kan avlede graden av kjønnslikestilling bare ut fra velferdsnivå eller type “velferdsregime” i dagens Europa. De nasjonale rapportene og de statistiske analysene i prosjektet viser mange unntak. Disse henger ofte sammen med det “kulturelle klimaet” når det gjelder kjønn og likestilling, som blant annet er assosiert med familieverdier og nasjonal politikk. Resultatet kan være at EU’s mål om kjønnslikestilling i deler av Europa kan oppleves som et nokså utvendig pålegg fra sentrale styresmakter, og “legges i skuffen”, som det heter i en av rapportene (fra et land i sørøst).

Graden av kjønnslikestilling er evd sammen med historiske og kulturelle tradisjoner rundt kjønnslikestilling, inkludert en aversjon – i øst – mot autoritære styresmakters bruk av begrepet (i den tidligere østblokken). Derfor er heller ikke religion noen entydig faktor, for eksempel er forholdene forskjellige i tre katolske land som Spania, Irland og Polen.

Arbeidsliv og helse

Konferansens ‘keynote’ om arbeidslivet, holdt av Jeff Hearn (sosiolog, Linköpings universitet), tok opp hvordan europeisk arbeidsliv i hovedsak har redusert vertikal kjønnssegregering det siste tiåret. Vertikal eller hierarkisk segregering betyr at kjønnene er fordelt på ulike stillingsnivåer, med menn i høyere posisjoner.

Den typiske sjefen er fortsatt en mann, men ikke fullt så ofte som før. Jevnt over er arbeidslivet noe mer “tradisjonelt” i forhold til menn og likestilling, mens privatlivet er litt mer av en “pådriverfaktor” for økt likestilling. Det jeg har kalt den “organisatoriske maskuliniteten” i arbeidslivet, er fortsatt dominerende overfor nyere og mer “relasjonelle” maskuliniteter, selv om bildet endrer seg også her.

Samtidig kan det se ut som en del av likestillingen i arbeidslivet er kjøpt på bekostning av vedvarende eller til og med økt horisontal kjønnssegregering. Horisontal segregering betyr at kvinne og mann har samme stillingsnivå, men innenfor områder som teller ulikt i økonomien, slik at kvinner fortsatt kommer dårligere ut. Å være sjef i en barnehage teller ikke like mye som å være sjef i en bank. Med andre ord, selv om det blir mer kjønnsbalanse blant ledere, særlig på lavere og midlere nivåer (stadig ikke på toppnivå), er det en vedvarende horisontal segregering som mer indirekte gir samme resultat – kvinnelig underordning. Denne mer indirekte formen for kjønnsdiskriminering har vært i søkelyset i norsk forskning om kjønnslikestilling i mange tiår. Som det ble sagt i sluttdebatten på konferansen, av den nederlandske kjønnsforskeren Mieke Verloo: det er helt klart at man må se på spørsmål om *verdsetting av omsorg*, skal man få til kjønnsbalanse på dette feltet.

Jeff Hearn la vekt på at omsorg, når man tar det opp ut fra den nye synsvinkelen menn og kjønnslikestilling, er et innholdsrikt begrep. Det handler også om å utvikle arbeidsplasser som er inkluderende og preget av omsorg for hverandre. Han fikk støtte for dette i debatten. Både Hearn og andre fra mannsforskningsfeltet la vekt på hvordan *forhold mellom menn* er viktig for å forstå kjønnslikestilling, blant annet i arbeidslivet. Skal man få til omsorg mellom menn og

kvinner, kan man ikke se bort fra omsorg mellom menn (for å si det enkelt). Dette har sammenheng med at rangering menn imellom og rangering av kvinner som underordnet menn, er to samvirkende faktorer i de fleste kjente, ulikestilte samfunn.

Forhold mellom menn var også viktig i Alan White (engelsk helseforsker) og Ralf Pucherts (tysk mannsforsker) keynote om menn, helse og vold. De la vekt på at voldsbildet ikke bare omfatter vold i nære relasjoner, der menn er sterkt overrepresentert som gjerningspersoner, men også vold mellom menn. Til tross for “mannssentrert” medisin er det fortsatt slik i Europa at dødsraten blant personer i arbeidsdyktig alder er omtrent dobbelt så høy for menn som for kvinner, år for år. I debatten ble det stilt spørsmål om hvor mye av menns problemer som er relevante, i forhold til kjønnslikestilling, og om betydningen av andre faktorer (inkludert langvarig arbeidsløshet) bør tydeligere frem. Det ble advart mot en tendens til å knytte mange av menns problemer til økt likestilling, selv om årsakene er helt andre.

Mot en felles “arbeid/omsorg”-kontrakt?

Mange av innleggene på konferansen konkluderte på samme måte: Europa trenger en ny arbeid/omsorgskontrakt. Dette er et kjernepunkt, skal man få til en likestillingsutvikling som omfatter begge kjønn.

I debatten foreslo noen nasjonale eksperter at EU strammer buen ganske hardt – hva med rett og slett 50/50 deling av foreldrepermisjon? Andre gikk for en tredeling (etter Islandsmodellen), mens rapportens “Executive summary” nøyer seg med å nevne at minst 20 prosent bør øremerkes far.

Det var enighet i debatten om at deling av omsorg for barn er et strategisk kjernepunkt, selv om omsorg for eldre, og andre former for omsorg, også er viktig. Det var uenighet om hvor langt EU kan og bør gå, som særlig kom fra politiske, økonomiske og byråkratiske representanter i sluttdebatten.

Daniela Bankier, som representerte EU-kommisjonen, la i sitt sluttinnlegg vekt på at familie er et personlig og sensitivt område, og at man må være forsiktig med tiltak som kan redusere det rike, kulturelle mangfoldet som er Europas styrke. En representant for den britiske arbeidsgiverforeningen understreket at man er interessert i “god praksis”, men skeptiske til nye lover.

Sluttdebatten handlet derfor mest om hvor langt man kan komme med lovgivning. Bankier fikk noe uventet tilsvarende fra en representant for Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) i panelet i debatten, som understreket betydningen av at lovgivning utvikles i samarbeid med de sosiale partneerne,

og at den gjennom dette kan virke meget positivt. Mange forskere tok til orde i retning av at EU bør følge opp og ta de nye forskningsresultatene alvorlig. Jeg fremholdt i et innlegg at den norske kvoteringen til styrerom, vedtatt av en konservativ regjering, kan sees som eksempel på vellykket samarbeid frem til ny lovgivning. Den har bidratt positivt til dynamikken i styrerommene, ut fra ny forskning, og har ikke gitt noe tilbakeslag for norsk næringsliv. Flere la vekt på at man må se på alvoret i problemene – farene for en dyp splittelse i Europa.

En annen del av sluttdebatten handlet om hvorvidt begrepet “*caring masculinities*” er dekkende for det man ønsker. De fleste støttet dette, med understreking av flertallsformen – det handler ikke om å skape “en ny type mann”, men om å gi menn større mulighet til individuelle valg. Begrepet kan sies å oppsummere mye av det mannsforskningen har handlet om. Det har blitt foreslått særlig av den engelske maskulinitetsforskeren Victor Seidler (i referansegruppen for prosjektet), og fikk stort sett støtte, samtidig som det var mange av forskerne i etterkant som etterlyste et klarere svar på likestillingsbestillingen. “Omsorg” kan jo bety litt av hvert – både i dagens kvinnelige domene, og i det patriarkalske domenet historisk sett. En ørefik til et barn kan for eksempel ansees som akseptabel omsorg i deler av Europa. Samtidig er det klart at både forskning og politikere trenger begreper som kan benyttes når man skal behandle menn som kjønn og menns roller i ulike likestillingsprosjekter. “Likestilling” oppfattes fort som noe bare for kvinner. Denne debatten ble ikke avsluttet.

Spennende for unge forskere

Konferansen i Brussel markerer et vendepunkt på flere måter. Omtrent hele det europeiske mannsforskingsfeltet var representert, og trakk i samme retning. Øvrig kjønnsforskning var godt representert og integrert. Begge kjønn deltok på lik linje. Forskere og praktikere foreslo felles løsninger gjennom gruppediskusjoner. Prosjektet har skapt et unikt europeisk nettverk som det blir viktig å føre videre. En god del yngre forskere deltok på konferansen, men det er et klart behov for bredere rekruttering, både blant unge menn og unge kvinner.

Hva er det som hindrer rekruttering til mannsforskningen? To ting kan kort nevnes. Er forskningsfeltet *politisk*? Så politisk at man bør styre unna? Svaret er nei. Området er relevant, svært viktig, og derfor *også* politisk. Men dette gjelder all viktig forskning. Skal man få til noe interessant som forsker, må man leve med kontrovers. En annen utbredt misforståelse er at kjønn og kjønnslikestilling er så *mykt* og

sart, at man ikke har bruk for vanlige, vitenskapelige metoder, eller at kvantitative metoder ikke lar seg utvikle eller bruke der. Konferansen motbeviste dette. Samtlige innledere kombinerte kvantitative og kvalitative data, og trakk også inn kulturdata. Det er nettopp samspillet mellom ulike metoder innen et fremvoksende forskningsfelt som er interessant, også for dem som særlig er interessert i kvantitativ metodeutvikling. Konferansen gjorde det klart at EU trenger mer *forskning* og *kritisk analyse*. Om man så makter å følge de rådene forskerne gir, er en annen sak.

Hvorfor er forskningsområdet spennende? Fordi vi ser mye variasjon og endring – et historisk drama. Fordi dette ennå ikke er godt kjent, det er mulig å gjøre nye oppdagelser. Fordi området består av søkende, nysgjerrige forskere, som oppmuntrer til nytenkning. Det er nok dog flere stillinger å søke på for andre typer av spesialister, f.eks. for forskere som er interessante for oljeindustrien. Men det kan være at forskning på likestilling gir et mer spennende forskerliv.

Likestillingsutvikling handler både om den enkelte og om hvordan samfunnet legger til rette for individuelle valgmuligheter, inkludert valg som går på tvers av tidligere kjønnsstereotyper.

Det er behov for innspill fra økonomi, statsvitenskap og andre fag som hittil har produsert få “mannsforskere”. Europa kan, i prinsipp, løse det økende omsorgsbehovet og husarbeidsbehovet på to måter, enten ved innleid arbeidskraft, eller ved å øke menns andel av dette arbeidet. Innleid arbeidskraft forutsetter at husholdet har råd til å betale for det, og er derfor en klassemessig skjev ordning, i tillegg til å ha andre problematiske aspekter. En radikal løsning, å korte ned standard arbeidstid i EU, ble ikke ansett som realistisk i debatten. Den mannlige lang-normal-arbeidsdagen er så å si en grunnrefleks i arbeidsmarkedet, og noe arbeidsgivere er skeptiske til å røre ved. En annen sak er målrettede tiltak for spesielle grupper, for eksempel fleksible arbeidsordninger med mulighet for nedkortet tid for arbeidstakere som har omsorgsansvar for barn.

I dag har 12–15 EU-land innført en eller annen form for fedrepermisjon, og 4–5 land går i retning av en mer likedelt ordning. Vi ser klare tegn til samfunnsendring også på politisk nivå.

Denne utviklingen innebærer også nye forskningsoppgaver. Vi trenger studenter og unge forskere på dette området, også for å sette spørsmålsteget ved det eksisterende mannsforskingsfeltet. Dette har, i trede år eller mer, satt søkelys på kontrasten mellom mannen som hovedforsørger og omsorgsgiver. Dette er

helt klart en sentral dimensjon i forhold til kjønnslikestilling. Men å sette “*caring masculinity*”, som Victor Seidler sa i debatten, opp mot “*breadwinner masculinity*”, blir kanskje likevel litt for gammeldags enkelt. Her trengs ny forskning og kritiske spørsmål. Samtidig er det empirisk støtte til et materialistisk argument. Forsørgersyndromet ligger fortsatt som en klam hånd over endringer. Lønnsgapet mellom kjønnene i Norge er like stort i dag som på 1980-tallet. Den gang fortalte halvparten av norske menn at de jobbet med kvinner på samme stillingsnivå. Andelen hadde ikke økt da vi stilte samme spørsmål i 2007-surveyen om likestilling og livskvalitet. Det mannlige forsørgersyndromet virker kanskje fortsatt styrende inn på de fleste områder, som helse, vold, demokrati og medbestemmelse i hverdagen. Familierekonsiliering (tilpasning mellom arbeid og omsorg) er viktig i Europa fremover. Ny forskning og nye modeller og teorier trengs for å forstå endringene som skjer.

Konklusjon

EU har, gjennom “The Role of Men in Gender Equality”, skapt en ny og viktig plattform for videre samarbeid. Den amerikanske sosiologen Michael Kimmel fremhevet i sitt sluttinnlegg at dette er et unikt, kjønnsbalansert, praksis- og forskning-balansert nettverk, med ulike synspunkter, men samtidig koherente og tydelige resultater.

Det er klart at prosjektet stiller kontroversielle spørsmål. Noen krefter i Europa anerkjenner hverken noen “role of men” eller særlig mye “gender equality”. Det kan være ekstra tøft å målbære et krav om likestilling i krisetider – samtidig som krisetid også betyr nye muligheter. ◆

“The Role of Men in Gender Equality” har vært finansiert av EU’s Progress-program, under ansvarsområdet til likestillingsenheten i DG Justice. Hele 31 europeiske land (EU 27 + EFTA 4) har deltatt i prosjektet, gjennom nasjonale eksperter som har skrevet nasjonale rapporter. Formålet med konferansen var å gi en kortfattet oppsummering av hovedresultatene, på en måte som var forståelig for politikere. Bestillingen var å bidra til bedre strategidiskusjoner vedrørende målet om full likestilling mellom kjønnene i Europa, og hvordan man kan oppnå dette målet – denne gang med utgangspunkt i menn.

På tvers i halsen

Stadig flere barn over hele verden medisineres for psykiske lidelser. Det er stor mangel på kunnskap om hvordan barn opplever å bli medisinert med et legemiddel som har innvirkning på tanker, følelser og atferd. I den nylig avsluttede doktoravhandlingen “Når ‘ADHD’ kommer inn døren” har Aina Olsvold snakket med barn som er medisinert for diagnosen ADHD. Svarene er ubehagelige.

Av Aina Olsvold, gjesteforsker, STK
aina.olsvold@stk.uio.no

ADHD er den diagnosen som har hatt sterkest vekst de siste tiårene, og i Norge medisineres et stort flertall av de barna som får diagnosen, med et legemiddel. I avhandlingen undersøker jeg hvordan ADHD-diagnose og medisinering innvirker på barns forståelse av seg selv, hvem de er og kan være. Empirien består 19 av to intervju med barn (17 gutter og to jenter) i alderen åtte til fjorten år. Intervjuene tar utgangspunkt i barnas fortellinger fra hverdagen og utforsker de konkrete hendelsene barnet trekker frem fra sitt hverdagsliv. I tillegg til barna er mor og far intervjuet, en gang hver for seg, for å få utforsket hvordan diagnose og medisinering også blir kilde til deres forståelse og opplevelse av eget barn. Analysene som er basert på foreldreintervjuene, vil ikke bli omtalt i denne teksten. Fokusset vil være på barnas fortellinger om pillen.

Annengjøring

Det generelle inntrykket fra intervjuene med barna var at de ikke liker å ta medisinen. Medisineringen er ikke deres idé, og de fleste ville ikke tatt medisinen hvis det var opp til dem å bestemme. Kun to av barna sier at de opplever at medisinen er til hjelp for dem. Flertallet av barna synes i hovedsak å oppleve medisineringen negativt, selv om noen mente at pillen bedret konsentrasjonen og reduserte sinne. To av barna sa at de hatet å ta pillen.

Flere ga uttrykk for at det å ta medisinen, fikk dem til å føle seg annerledes enn andre. “Jeg føler meg annerledes når jeg tar de, liksom annerledes enn andre folk, nesten ingen tar tablettene.” En av guttene sa at han skulle ønske at han “var ordentlig liksom, sånn at jeg ikke måtte ta medisiner hele tiden.” For andre var medisinen en påminnelse om ADHD. En tvetydig kategori, som bringer frem det ubehagelige; beskriver diagnosen en sykdom eller et avvik? I kontrast til dette opplevde de to barna som uttalte seg mest positivt om medisinen, at medisinen hjalp dem å bli mer som de andre. Altså, medisinen ble ikke opplevd som en trussel mot normaliteten, men var det som sikret normaliteten.

For de fleste av barna i denne studien aktualiserte

Aina Olsvold

imidlertid diagnosen og behandlingen med et legemiddel det den amerikanske sosiologen Erving Goffman så treffende betegner som dramaet om normalitet og avvik. Et drama som foregår på den indre og ytre scene, i den indre og ytre verden. Det handler om identitet, den personlige og sosiale identiteten, om hvem man er i eget blikk og i andres øyne.

“En sånn derre ‘plastikk-sak’ ”

Mine forsøk på å få barna til å fortelle om medisinenes virkning, førte ofte til beskrivelser av hvordan pillen er å svelge, hvordan den smaker og beskrivelser av pillens utseende (utenpå og inni).

Mange av barna forteller at pillen setter seg fast i halsen: “Den skal egentlig gå rett ned, men så går den sånn” (barna viser meg ved å legge fingeren på tvers over halsen sin). En annen gutt sier at han gruer seg hver morgen til å ta pillene, og det går veldig tregt. Han tar to forskjellige legemidler for ADHD, pluss en tranpille hver morgen. Han har et fast rituale: Først spiser han litt, ellers får han veldig vondt i magen når han tar tablettene. Så tar han den blå tablettene, deretter tar han tranpillen, og så den hvite til slutt. Han forteller om en

gang den blå pillen løste seg opp og det kjentes ut som om han hadde fått chili i halsen. Han er alltid redd for at det skal skje igjen. Han synes den blå tablettene er ganske ekkel: “Den er prikk lik inni som en blodpatron som eser seg opp og når du spytter den ut ser det ut som masse blod.”

Noen av barna har demontert kapselen, og en av jentene synes at det som er inni, ser ut som “såanne greier som pleier å være inni klær” (møllkuler). Dessuten har kapselen stygg farge, og den ser ut som “en sånn derre ‘plastikk-sak’.” Barna som står på Ritalin, er opptatt av smaken på pillen. Et av barna sier: “Ingenting jeg har smakt beskriver det der. Det er bare så, på en måte litt salt og så smelter det liksom på en ekkel måte og er litt vanskelig å svelge og sånn.”

Utdragene viser at barna benytter kroppslige erfaringer som base for sin opplevelse. Et spørsmål er i hvilken grad omtalen av pillens materielle karakteristika og opplevelsen av å svelge den, reflekterer barnas generelle innstilling til tablettene og det å gå på medisiner? Interessant i denne sammenheng er det at de to barna som er mest positive til medisinen, ikke lar seg forstyrre av ubehagelige kroppsupplevelser når de skal svelge medisinen. Eventuelt ubehag ryddes vekk for å “bane veien” for pillens formål og virkning, slik at den “ikke smaker noe” eller “går fort å svelge”.

Pillen eller meg?

Mange av barna strever med å klargjøre hva som følelsesmessig og atferdsmessig er en effekt av medisinen og hva som er uttrykk for dem selv som personer. Flere gir uttrykk for at de ikke liker tanken på at tablettene kontrollerer dem. Her er et eksempel: Arne (12 år) har lurt på hvorfor han ikke blir like “hyper” av å drikke energidrikk som kameratene. Selv etter tre flasker er han like rolig. Han har kommet frem til at det må være fordi han tar de tablettene, som han tar “sånn at jeg ikke skal bli så veldig ‘hyper’, sur og alt det der.” Arne fortsetter: “Bare at de styrer meg ikke helt da”. Han sier det med en fornøyd stemme og utdypet sin refleksjon: “Når jeg har blitt sint så styrer de meg ikke, da får de ikke kontroll. Når jeg begynner å bli sur, får tårer i øya og blir veldig sint, slår og sparker og alt det der, da får de (tablettene) ikke kontroll over meg, men når jeg har krangla ferdig da roer de meg ned.”

Blir Arne først sint og sur, så greier ikke tablettene å få ham fra å slåss med noen, og inntrykket er at han er lettet over det. Hvis faren til Arne hadde hørt hva Arne sa om fortsatt å ha kontroll over seg selv, ville han også ha blitt beroliget. Han var redd for at tablettene skulle dope Arne ned, sånn at han ikke skulle klare å ta igjen når det trengtes. Å ha kontrollen selv og

krefter til å slå fra seg, er far og sønns omforente forestilling om at maskuliniteten er intakt. For øvrig er det verdt å bemerke at Arne gir tablettene æren for at han roer seg ned etter kranglingen.

Vil helst klare seg selv

Et annet mønster som fremkommer, er at barna er snare til å trekke det tilbake hvis de har sagt noe positivt om virkningen av medisinen eller de nedtoner betydningen av effekten. En av guttene som mener at medisineringen ikke har vært noen suksess, sier at den eneste effekten han kan komme på, er at han skriver hele setninger i matematikken istedenfor bare å skrive tallet. Det er ikke noe viktig: “Det er bare noen lekser, det er ikke noe annet.”

Overraskende mange av barna mener at det bare er de voksne som merker forskjell når de har tatt pille og ikke tatt pille. De merker ingen ting selv. Et av barna puster tungt når jeg spør hva han tenker medisinen hjelper ham med, og han svarer: “Jeg føler egentlig ikke at den hjelper, jeg føler ikke noe egentlig. Det er de på skolen og sånn og mamma og stefar som merker forskjell.” Andre gir uttrykk for at de ikke skjønner poenget med medisinen: “Eller jeg skjønner at det skal hjelpe med ADHD-en, med diagnosen min, men jeg kjenner ikke noen virkning, så jeg skjønner ikke greia.” Gutten som sier dette, føler seg bedre når han ikke har tatt tablettene. Da er han ikke så sliten.

Mange bivirkninger

Det er mange beretninger om bivirkninger av tablettene i materialet. Innsøvningsvansker, dårlig matlyst, kvalme og magesmerter var regelen heller enn unntaket. I tillegg føler noen at de ikke er “seg selv” når de tar medisinen. Flere uttrykker at de føler seg trøtte og slitne etter å ha tatt tablettene. Det fortelles om angst, hallusinasjon, økt sensitivitet for lyder, rykninger i kroppen og en opplevelse av at tanker henger seg opp.

Selv om mange foreldre bekymrer seg for bivirkninger, tyder funnene på at de ikke alltid tar inn over seg det ubehaget medisinen påfører barnet. Dermed blir barna gående med ubehag som foreldrene ikke kjenner til og som det tar tid for de oppdager. Avhandlingen munner ut i en oppfordring til foreldre, og ikke minst til behandlerne, om å lytte mer til barnas erfaringer med å ta ADHD-medisiner og å ta deres erfaringer på alvor. Til tross for barnekonvensjon og barneombud tyder funnene i avhandlingen på at voksne fremdeles har vanskelig for å ta barnets egen stemme inn over seg. ◆

Interfacing Law, Culture and Women Rights: a Multicultural View from Oslo

This article discusses the prominent features and findings of the author's PhD thesis undertaken at the Faculty of Law, in collaboration with the Centre for Interdisciplinary Gender Research at UiO. The title is: 'Legal Pluralism, Human Rights and Islam in Norway: Making Norwegian Law Available, Acceptable and Accessible to Women in a Multicultural Setting'.

By Farhat Taj, PhD candidate, STK
farhat.taj@stk.uio.no

Professor Anne Hellum, University of Oslo, is the main supervisor of the thesis. Professor Beatrice Halsaa, University of Oslo, and Professor Shaheen Sardar Ali, University of Warwick, UK, are the co-supervisors.

Socio-Legal Context

The thesis is a socio-legal study of law, culture and religion, and set in the context of ongoing debates about multiculturalism in Western democracies, especially those highlighting the potential clash between certain aspects of the minority cultures of non-Western immigrant Muslim women, and the stipulations of human rights legislation. The research concerns the human rights of ethnic minority women from a Pakistani background, living in Norway.

Human rights, equality before the law, gender equality and welfare democracy are established values in Norway. However, in practical terms access to the law in Norway, as in other countries, depends on citizens' social and immigration status. Ethnic diversity in Norway has been increasing steadily since the arrival of labor migrants from non-Western countries, including Pakistan from the late 1960s onwards. This has challenged the concept of law as a unified system of norms and the status of national law as single normative order. The legal centralist approach that regards state law as the only tool for enforcing human rights, and protecting the vulnerable citizens, contradicts the 'on-the-ground reality' in Norway, as in many other countries around the world. It is not only state law, but also informal norms, including cultural and religious norms that shape people's access to state law. It is in this multiple normative context that the culture as well as the religious background of immigrants from Pakistan (also known as Norwegian-Pakistanis) is continuously highlighted in the Norwegian debates about multiculturalism, especially in relation to women's rights.

Each culture has much to say about how people who subscribe to it should conduct themselves in relation to family

Foto: Nina Heilmann, STK

PhD candidate Farhat Taj, STK and Faculty of Law, University of Oslo

members and other people in the society, some of which may not concur with the modern human rights demands of gender

equality. Every religion, including Islam, claims authority from a superior being, God. Thus the authority, or at least the dominant discourse of authority, including the authority to regulate family relations, is seen by adherents to a religion as being beyond popular or reasoned challenge. On the other hand, state law, in this 'case' Norwegian law, also claims authority over the regulation of human conduct, including family relations. Different claims to authority, such as these, are likely to come into conflict, leading to adverse human rights implications for the relatively weaker sections of a society, such as women and children. People's multiple belongings rooted in citizenship, culture as well as transnational family ties in an increasingly multicultural society, such as Norway today, may translate into a disconnect between the promise of human rights in the state law, and its actual delivery to the affected individuals. This implies that there may be conceptual and practical hurdles to people's access to their human rights entitlements. A context-sensitive approach to human rights is an appropriate and effective way to remove the 'disconnect' between theoretical human rights entitlements and their actual delivery to the affected people. This approach is rooted in a 'grounded realism' that takes into full consideration what needs to be done, and what can be realistically done in different contexts and settings of human rights violations.

The Thesis: Key Features and Findings

The thesis explores a context-sensitive approach to human rights adopted by two Oslo-based NGOs (called Pakwom and Norwom in the thesis), in their negotiations for the respect of the human rights of their Norwegian-Pakistani female clients and members, who have suffered domestic violence and/or face divorced related family problems. The term 'negotiations' refers to the two NGOs' efforts to make Norwegian law *available, acceptable and accessible* to the concerned Norwegian-Pakistani women. Making the law *available* means promoting legal literacy in a language and manner that is easily understandable by Norwegian-Pakistani women. Making the law *acceptable* refers to the removal of conceptual hindrances, rooted in Islam and/or Punjabi culture, to the acceptance of Norwegian law with a view to finding some resonance between the latter and the religious and/or cultural values of Norwegian-Pakistanis. Making the law *accessible* implies finding the most appropriate contextual solution(s) to human rights violations(s) by applying the most suitable norm(s) among the available multiple normative

orders rooted in Norwegian law, Islam and the Punjabi culture of the Norwegian-Pakistanis. The negotiations are held at an individual level (one-on-one between the client and the NGO caseworker) and at a collective level (between the imam, the client(s), the caseworker(s) and NGO members). The rights that are negotiated include basic human rights enshrined in Norwegian law, such as the right to family life free from violence, the right to marriage with consent, the right to divorce, and the right to dignity, among others. Conducted over a period of approximately two years, this micro-level study provides some important insights into the ongoing debate in Norway about issues relating to Muslim women's rights, such as the power of law and religion, and women's agency.

Research Questions

The thesis addresses one main research question: whether, to what extent and how do Pakwom and Norwom draw from multiple normative orders to negotiate human rights in order to educate, inform, and support Norwegian-Pakistani women in dealing with conceptual and practical hurdles in their efforts to access to human rights?

Four sub questions provided deeper insights into the issues underscored by the main research question.

- Does negotiating cultural norms at Pakwom and Norwom protect and promote the human rights of the women or contribute to reinforcing traditional notions about gender, which are oppressive to women? Sub question
- Does Norwegian law strengthen women's position in the NGO-based negotiations for the human rights of the women? Sub question
- How do the women exercise agency in the NGOs' negotiations for their human rights, and does their exercise of agency advance their human rights? Sub question
- Are Pakwom and Norwom semi-autonomous social fields generating and enforcing their own norms, which run parallel to Norwegian law?

The main question and sub-questions address the interface of multiple normative orders rooted in law, culture and translational family relations. The questions explore what a well-known British Muslim scholar Abdullahi An-Na'im calls, 'internal discourse' (within a culture) and 'cross-cultural

dialogue'. The internal discourse and the cross cultural dialogue are undertaken by the NGOs in their pursuit of the most appropriate contextual solutions to violations of women's human rights. The questions investigate what happens to the human rights enshrined in Norwegian law in the NGOs' plural normative approach to address the rights violations. Do the rights get compromised or re-enforced in the NGOs' negotiations?

Law and Religion as Source of Power

In practice, both Norwegian law and religion emerge as source and resource of power in the negotiations for human rights. A pluralistic approach to Islam that draws on multiple interpretations of the religious text conceptually complements Norwegian law in the negotiations for human rights, and leads to context-specific solutions that concur with the human rights demands of Norwegian law. However, the contextual approach to human rights is also fraught with challenges to those rights. Even with a context-sensitive approach, women who are driven by their immediate needs and concerns may not consider the gender equality demands of their human rights and may opt for perceived solutions that reinforce gender discriminatory cultural and religious traditions. This aspect of the context-sensitive approach to human rights clearly comes out in the thesis. Moreover, Norwegian law is clearly a powerful tool for overcoming cultural, religious or familial hurdles to the women's access to human rights. However, the women's use of Norwegian law to access their human rights entitlements is not always motivated by their belief in the rights entitlement per se, but by other causes, such as revenge.

Women in this study are active agents. They seem willing to use and even abuse both Islam and Norwegian law in order to bring about the change in their life that they thought is most appropriate for their life circumstance. This is possible because both culture and religion, or to be more specific, the seemingly gendered discriminatory aspects of the culture and religion, are subjected to negotiations and critical analysis, including self-analysis, by the women. Those interviewed in the study opted for Norwegian law or liberal interpretations of Islam to effect the desired social change in the face of constraining cultural or religious norms and traditions.

One of the NGOs, Pakwom, selectively engages with Islam and mosque-based Muslim bodies, such the Imam Council of Norway, in its negotiations for human rights. The other NGO, Norwom, does not engage with religious frameworks at all, but

draws on cultural norms and values. Pakwom seeks, through a selective engagement with the Muslim religion, institutions and authorities, a religious legitimacy from the wider Norwegian-Pakistani Muslim community. Norwom does not seek any religious legitimacy at all. Pakwom shows a potential to produce alternative norms that may clash with Norwegian law, although it lacks the ability to enforce such norms. Norwom does not show any potential or ability to generate or enforce norms running parallel to the Norwegian law. Both NGOs have generally been successful in their negotiations for women's human rights in the sense that they realize the solutions that their clients view as the most appropriate redress to the violations of their human rights, caused by domestic violence and/or through divorce-related family problems.

Need for Empirical Research on Multiculturalism and Women's Rights

Much scholarly attention has been paid to multiculturalism and women's rights in Western democracies. However, there is still a great need for micro-level studies to provide empirical and theoretical insights into the broader social and political debates. This thesis is an attempt to address the lack of micro-level analyses about Muslim women's own perceptions, struggles and agency in relation to their human rights, which can be violated in their cultural, religious or transnational family contexts. It is important to address this gap because rights-based approaches are being promoted at the international level as a means of empowering and enabling women. My research highlights the possibilities and challenges of the promotion of human rights discourses and rights-based approaches for Norwegian-Pakistani minority women in the city of Oslo.

Could there be Parallel Legal Systems in Norway?

An important question that this research leaves for future scholarship on multiculturalism in Norway concerns the extent to which even a seemingly secular Muslim NGO, such as Pakwom, might, in effect, be able to contribute to establishing an unofficial parallel, community-based legislative authority competing with national law. It seems relevant to explore whether Pakwom's interactions with the Imam's Council Norway could lead to the Council becoming an unofficial statutory body with the power to impose Muslim law on a section of the Muslim citizens of Norway, in competition with state law. ◆

Kjønn og funksjonshemming som forskningstema

Norsk og nordisk kjønnsforskning har vist liten interesse for funksjonshemming som hermeneutisk perspektiv og analytisk kategori. Hva kan forstås bedre ved å inkludere funksjonshemming, og hva blir oversett når funksjonshemming ikke blir inkludert i kjønnsforskningen?

Av Inger Marie Lid, førsteamanuensis, Høgskolen i Oslo og Akershus
ingermarie.lid@hioa.no

Vinteren 2012, etter at flere i økende grad hadde uttrykt ønske om større integrasjon mellom kjønn og funksjonshemming som tverrfaglige forskningstema også i Norge og Norden, tok undertegnede i samarbeid med Jorunn Økland og Halvor Hanisch initiativ til et første seminar for å etablere nettverket. Seminaret, som ble omtalt i *Bulletine* 1/2012, møtte stor interesse. Mange forskere ønsket å være tilknyttet nettverket, som ble etablert i og med dette seminaret.

Forskersymposium og forskerkonferanse

Dette årets symposium i nettverk for forskning på kjønn og funksjonshemming blir arrangert onsdag 29. mai i Åbo/Turku i samarbeid med Åbo Akademi. Symposiet har overskriften *Dependency, interdependency, vulnerability and democracy*. Symposiet arrangeres i Åbo/Turku fordi *Nordic Network on Disability Research*, NNDR, arrangerer forskerkonferanse i Turku/Åbo 30.–31.mai, altså dagene etter symposiet. Mer informasjon og påmelding til konferansen: <http://nnnr2013.fi/>

Professor Eva Feder Kittay (Stony Brook University) er foredragsholder på forskerkonferansen. Kittay er en av de sentrale forskere innen omsorgsforskning, kjønn og funksjonshemming i USA. Hennes mest kjente arbeid er *Love's labour*, fra 1999. Kittay har sagt seg interessert i også å delta på vårt nordiske symposium, for å møte nordiske forskere som ønsker å se kjønn og funksjonshemming i en sammenheng. Kittays arbeider vil være et berøringspunkt for bidragsyterne, men symposiet er ikke tematisk avgrenset til Kittays tenkning. Symposiet vil bestå av seks nordiske bidrag, blant disse er professor Inga Bostad (Universitet i Oslo), professor Simo Vehmas (University of Jyväskylä) og professor Margrit Shikdrick (Linköpings universitet). Eva Kittay vil gi forberedte kommentarer til disse presentasjonene.

Sammenhengen mellom kjønn og funksjonsnedsettelse

Hva kan forstås bedre ved å se kjønn og funksjonshemming i en sammenheng? Stikkordene for vårens symposium, *dependency, interdependency, vulnerability and democracy*,

Professor Eva Feder Kittay, Stony Brook University, USA.

kan bidra til å belyse noen av berøringsflatene. Hva betyr det at mennesker lever i avhengighetsforhold til andre og til verden? Menneskers grunnvilkår er preget av avhengighet til andre og en sårbarhet som kan føres direkte tilbake til denne grunnleggende avhengigheten. I hvilken grad avhengigheten skal tenkes som en inter-dependens eller dependens, altså en gjensidig avhengighetsrelasjon eller en ensidig avhengighetsrelasjon, vil det være ulike syn på. Kittay tilhører dem som vektlegger avhengigheten sterkest som utgangspunkt for tenkningen om menneskers grunnvilkår.

Jeg tror menneskers sårbarhet og avhengighet kan forstås bedre ved å inkludere funksjonshemming som hermeneutisk og analytisk kategori. Tenkningen om frihet, sårbarhet og annerledeshet utfordres og blir inspirert av funksjonshemming (Bostad 2010). I Norge har det vært mer interesse for kulturelt mangfold enn menneskelig mangfold. Funksjonshemming er i seg selv en mangfoldskategori fordi funksjonsevnene varierer fra menneske til menneske. Fra kjønnsforskningen har vi lært

at kunnskapssubjektet har betydning og at kjønn er viktig som lokalisert sted å utvikle kunnskap fra. Dette gjelder i like stor grad for funksjonsevne, selv om kategorier som blind, bevegelsehemmet, gammel, utviklingshemmet etc. ennå ikke er anerkjent som situerte steder å utvikle kunnskap fra (Siebers 2008).

Inga Bostad, Universitetet i Oslo

Funksjonshemmingsblikket

I arbeidet med doktoravhandlingen syntes jeg den manglende interessen for funksjonshemming i norsk kjønnsforskning var påfallende. Jeg trodde at flere forskere på STK arbeidet med funksjonshemmingsrelaterte tema, og så frem til en spennende faglig utveksling. Fra USA hadde jeg erfart hvor mye kjønnsforskningen hadde bidratt med på funksjonshemmingsfeltet og vice versa. På STK var det imidlertid ingen forskere som arbeidet med funksjonshemming, og heller ikke Det teologiske fakultet hadde forskning innenfor temaet. Funksjonshemming som perspektiv var også bortimot usynlig på pensumlister og i forskerutdanninger.

Som teolog og forsker synes jeg dette er underlig. I mitt eget arbeid med doktoravhandlingen så jeg at deler av motstanden mot kvinnelige prester var strukturelt og substansielt forbundet med en forståelse av funksjonshemming. Argumentet var slik: Kvinner ble sett på som ufullkomne og funksjonshemmet, fordi de ikke var menn. En ufullkommen og funksjonshemmet person kan ikke være prest. Skal en

person kunne virke som prest i kirken, må denne personen være fullkommen. I dag er det ikke tillatt å diskriminere kvinner fra prestestillinger, men vi har lite og ingen kunnskap om hvordan forholdene er for teologiutdannede som har funksjonsnedsettelse.

Kvinner og personer med funksjonsnedsettelse har det til felles at de er eller har blitt negativt vurdert og sett på som *den andre*, for å bruke Simone de Beauvoirs terminologi. Våren 2012 hadde jeg ansvar for forelesningene i feministisk vitenskapsteori ved Senter for tverrfaglig kjønnsforskning, Universitetet i Oslo. Det var interessant å lese dette pensumet i feministisk vitenskapsteori med funksjonshemmingsblikket. Flere av tekstene kritiserte og tok et oppgjør med at kvinner er holdt utenfor academia, og viste hvordan både språk og metaforer forsterket en slik ekskludering. Vitenskapsmannen er nettopp mann og fornuftig, kvinnen er styrt av følelser og dermed ufornuftig. Hun har ikke tilgang til fornuften på linje med mannen. Men disse tekstene, hvor bevisste de enn var på å avdekke undertrykking og negativ vurdering av kvinnens kjønn, videreførte uten kritisk refleksjon metaforer som holder personer med funksjonsnedsettelse utenfor fornuft og vitenskapelig arbeid, og dermed også utenfor academia. Metaforene som involverte funksjonsevne, ble i flere tekster ikke avdekket og kritisert, men snarere videreført.

Lite samlet fagfelt i Norden sammenlignet med USA

Temaene kjønn og funksjonshemming er så snublende nær hverandre, at det nesten er påfallende at dette ikke er et mer samlet fagfelt i Norge og i Norden. Hvis vi ser til USA og Canada, vil vi oppdage at flere forskere innen 'disability studies', som kan oversettes med tverrfaglig forskning på funksjonshemming, er tilknyttet fagmiljøene innen kjønnsforskning. Blant eksemplene er professor Rosemarie Garland Thomson (Emory University) og Susan Wendell (Simon Fraser University). Også institusjonelt er det ofte integrasjon: Tverrfaglige studier på kjønn og funksjonshemming er gjerne samlokalisert.

Både kjønnsforskningen og forskning på funksjonshemming har vært igjennom en periode med først en kulturell og språklig vending, hvor de dimensjoner som kan fortolkes som sosialt konstruert, er viet interesse for å avdekke skjulte hierarkier. Denne perioden er gradvis avløst av en fornyet interesse for kroppen, det som ofte kalles en *kroppslig vending*, hvor kroppslige og subjektive dimensjoner utforskes, med interesse for den individuelle, empiriske, erfarte kroppen.

Metaforer som begrenser handlekraft

Funksjonshemmingsblikket uttrykker en hermeneutisk interesse for funksjonshemming som erfaring og som lokalisert sted å erfare *fra*. Men hva er det temaet funksjonshemming minner om siden det ikke er attraktivt for kjønnsforskningen? Hva representerer funksjonshemming? Metaforene som involverer funksjonsevne spiller på begrensninger og tilkortkommenhet. Dette gjelder både de metaforene som brukes i eldre tekster, og de metaforene som brukes i dagligtalen. Opplevelsen av å komme til kort eller mangle handlekraft kan beskrives som å være *lammet*. Vurderingen av å ha handlekraft, er mer positiv enn vurderingen av å mangle handlekraft. Likeledes gjelder det for metaforer som *blind* og *døv*, som gjerne brukes negativt om den som ikke forstår eller evner å ta inn kommentarer fra andre. Tobin Siebers (University of Michigan) viser i boken *Disability theory* (2008) at funksjonshemming i liten grad er anerkjent som hermeneutisk lokalitet, sted å erkjenne *fra*, på linje med kjønn.

Toril Moi skrev i en kronikk i Aftenposten 31. mars 2011 at humanistisk forskning er samfunnets selvrefleksjon og ettertenksomhet. En slik selvrefleksjon er verdifull blant annet for å komme til rette med at vi, som mennesker, er kroppslig sårbare. Men vi trenger bedre begreper for å språkliggjøre at variasjoner i funksjonsevne er en del av menneskelig mangfold. Begrepene som brukes i dag, er negativt ladet, som funksjonshemming og funksjonsnedsettelse. Også begrepet funksjon er problematisk fordi det er både instrumentalistisk og teknisk. Funksjonshemming som fenomen og forskningsfelt farges av ord og begreper som brukes til å omtale slike menneskelige erfaringer. Det er på høy tid å finne ord og begrep som reflekterer alle menneskers likeverd og å tematisere variasjoner i funksjonsevne som grunnleggende vilkår.

Hva kan funksjonshemming som hermeneutisk perspektiv bidra med? Jeg vil illustrere ved å knytte an til professor i religiøse studier Judith Plaskow, som har analysert menneskers behov for toalettfasiliteter i et kjønnsperspektiv. Plaskow viser hvordan tilgjengeligheten til toalettfasiliteter har betydning for individers tilgang til makt og offentlige rom. Hun hevder at en feminisme som har argumentert for betydningen av å vektlegge kroppslige forhold, har sett bort fra fordøyelsen og behovet for å ha tilstrekkelig tilgang til velfungerende toalett som forutsetning for deltakelse i offentlig liv. Funksjonshemming som hermeneutisk perspektiv kan bidra til å tydeliggjøre hennes poeng ytterligere. Mennesker med ulike funksjonsnedsettelse vil ha behov for forutsigbar

tilgjengelighet til toaletter som dekker deres behov. Dette kan handle om størrelse på toalettet, og det kan handle om tilgang til toaletter i offentlige rom, som jo har stor demokratisk betydning. Offentlige toaletter er blant de få steder som ofte er kjønnsdelt. Judith Plaskow viser hvordan kvinner rent faktisk har dårligere tilgang på toalett enn menn. Hun argumenterer for at hvis sosial rettferdighet skal oppnås, må denne delen av menneskers kroppslighet tas på alvor. Dårlig brukbarhet fører ytterligere til at personer med funksjonsnedsettelse ofte ikke har tilgang til de offentlige toalettene som tross alt finnes.

Fordi behovet for å kvitte seg med kroppslige avfallsstoffer er universelt og krever et sted som er egnet for dette formålet, mener Plaskow at nettopp dette kroppslige behovet utgjør et godt utgangspunkt for å analysere komplekse møter mellom den biologiske kroppens behov og hvordan disse behovene formes og kontrolleres av bygde omgivelser i lys av kulturelle og dikotomiske hierarkier som omfatter kjønn, funksjonsevne, seksualitet og klasse. Flere livsfaser gir et merkbart økt behov for toalett. Dette kan for eksempel gjelde for gravide, eldre og noen sykdomstilstander. Andre mennesker går relativt hyppig på toalettet i alle livets faser. Behov for toalett gir en erfart sårbarhet som er universell.

Etablering av nordisk nettverk

Med symposiet i Åbo/Turku 29. mai 2013 ønsker vi å etablere nettverket som et *nordisk* forskernettverk i kjønn og funksjonshemming som tverrfaglige forskningstema. Symposiet kan bli starten på arbeidet med en nordisk antologi om kjønn og funksjonshemming. Stikkordene for symposiet, *dependency – interdependency – vulnerability – democracy*, viser forskningsfeltets omfang, friksjonsfelt og berøringsflater.

Referanser:

Bostad, Inga. "Annerledeshet og frihet: den representative sårbarhet." I *Annerledeshet: sårbarhetens språk og politikk*, redigert av Julia Kristeva og Eivind Engebretsen, 212-34. Oslo: Gyldendal akademisk, 2010.

Garland-Thomson, Rosemarie. "Integrating disability, transforming feminist theory". I *The disability studies reader*. Redigert av Lennard J. Davis. 257-274. New York: Routledge, 2006.

Kittay, Eva Feder. *Love's Labor. Essays on Women, Equality, and Dependency*. New York: Routledge, 1999.

Plaskow, Judith. "Embodiment, elimination, and the role of toilets in struggles for social justice". *CrossCurrents* 58, nr. 1 (2008): 51-63.

Siebers, Tobin. *Disability theory*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2008. ◆

Bodies in Motion. The Politics/Poetics of Movement and Stillness

Høstens konferanse *Bodies in Motion. The Politics/Poetics of Movement and Stillness* bød på en sjelden sjansje til å oppleve et bredt spekter av forskning på kropp i ett og samme arrangement. Kroppslig praksis sto side om side med teori, både i temaene som ble presentert og i typen presentasjoner.

Jasmin Vardimon Company: 'Justitia'

Av Sara Orning, Ph.d. i litteratur, film og filosofi, og prosjektmedarbeider ved Oslo universitetssykehus
saraorning@gmail.com

Her kunne man høre om forskningsprosjekter som handlet om alt fra ungdom som leser litteratur om selvsykdom i Finland (Hanna Mikkola, Universitetet i Øst-Finland), "tjelløp", eller jenteløp, i Sverige (Karin Lindelöf, Uppsala universitet), og til hysterektomi-operasjoner i Norge (Kari Solbrække og Hilde Bondevik, Universitetet i Oslo). Kroppslig praksis sto side om side med teori, både i temaene som ble presentert og i typen presentasjoner. Størstedelen av presentasjonene var konvensjonelle konferansepapers, men det fantes også en spesialtilpasset yoga-workshop og andre praktisk rettede undersøkelser av kroppslig erfaring. Slik fikk deltakerne på

konferansen utforsket kropp (inkludert sine egne) i bevegelse på flere måter i en akademisk kontekst. Her fokuserer jeg på tre presentasjoner som fanget tre spesielle aspekter av forskning på kropp som konferansen frontet.

Den funksjonshemmede kvinnekroppen som grensesprengende og konvensjonell

Luna Dolezal, postdoktor ved filosofisk institutt på Trinity College, Dublin, kom inn på flere interessante og konfliktfylte aspekter ved representasjonen av atleten Aimee Mullins i sitt paper "The malleable body: the case of Aimee Mullins". Mullins, som grunnet en medisinsk diagnose måtte amputere begge beina ved kneet da hun var liten, er kjent for sine sportslige prestasjoner, blant annet i Paralympics, så vel som for å være skuespiller og modell. Dolezal så på Mullins' rolle

som ikon for funksjonshemningsstolthet både i kraft av å være prisbelønnet atlet og som deltaker i for eksempel Matthew Barneys *Cremaster Cycle*. I Barneys kunstverk bar Mullins spesialbygde gepardben, og uttalte noe kontroversielt i den sammenheng at menneskelig form ikke bør være normativ i utformingen av proteser. For alt Mullins' normoverskridende arbeid fant likevel Dolezal at representasjoner av Mullins ofte føyer seg inn i en mer konvensjonell "makeover"-kultur, der "selv damen uten ben" kan gjøres vakker med perfekte benproteser. Det Mullins kaller sine "pretty legs", er nemlig et par feilfrie kvinneben med innebygd høy hæl, som hun har på i reklame- og motearbeid der hun fremstår som en helt "normal" – og konvensjonelt vakker – kvinne.

Selvet og det fremmede i transplantasjonserfaringer

Består kroppen kun av deler eller er det noe annet som gjør kroppen til et helt menneske? Hva skjer med den levende kroppen når den får en død persons organ transplantert? Slike spørsmål lå til grunn for Donna McCormacks (University of Glasgow) presentasjon, "Posthuman ethics or the other within: living with the organ of a dead other inside the self". I sin analyse av selvbiografier som handler om å gjennomleve transplantasjon, blant annet Jean-Luc Nancy's *L'intrus*, satte hun fokus på opplevelsen av at en annen persons organ eller legemsdel blir ens egen. McCormack problematiserte transplantasjonsterapiens vekt på kropp/sjel-distinksjonen ved å se på komplekse kroppslige opplevelser av fremmedhet og familiaritet hos organmottakerne, der de ofte endte opp med en endret følelse av seg selv etter transplantasjonen.

Jeg går, derfor tenker jeg?

Mia Keinänen, postdoktor ved Norges idrettshøgskole, flyttet fokuset fra kroppene som forskeren analyserer, til å analysere forskerens egen kropp i sitt paper "Taking your mind for a walk: an investigation of walking for thinking". Keinänen er opptatt av hvordan tankeprosessen våre påvirkes av fysisk aktivitet, især det å gå, og argumenterte for at tilstander der man befinner seg imellom arbeid og lediggang, å være og å gjøre er spesielt produktive. Hun bygger undersøkelsene sine på nevrovitenskap som viser at aerob aktivitet optimaliserer hjernefunksjoner. Slik aktivitet, sa Keinänen, gjør hjernen klar til å lære. Hun har intervjuet mennesker som har flere års erfaringer med å gå og tenke, i tillegg til selv å leve det hun undersøker: På kontoret har hun snekret fast en pult til

en tredemølle, slik at hun alltid kan gå mens hun tenker og skriver. I så måte ufordret hun Descartes' velkjente *cogito* og lanserte tanken om at å involvere kroppen i tenkningen er essensielt.

Disse tre presentasjonene fanget tre aspekter ved forskning på kropp som *Bodies in Motion* var en ideell arena for å kombinere, men som jeg sjelden har sett innenfor en og samme konferanse: Dolezal utførte en kompleks analyse av visuelle representasjoner av den "ab-/normale" kroppen, McCormack utdypet den fenomenologiske og eksistensielle opplevelsen av kroppen som fremmed og kjent, og Keinänen tok en helomvendig og fikk oss til å tenke konkret på våre egne forskerkropper. Med andre ord fikk vi både visuell, filosofisk og fysiologisk innsikt i hvordan kropp kan forskes på innenfor en rekke disipliner. Konferansen ble et samlingspunkt der slike tilnærminger fra mange ulike fagfelt avfødte produktive diskusjoner og spennende koblinger. ♦

Nordic Network: Gender, Body, Health

STK er for tiden vertskap for *Nordic Network: Gender, Body, Health*, som samler forskere og praktikere innen en rekke felt. Nettverket ble etablert i 2008 og har en ambisjon om å bryte konvensjonelle rammer som begrenser forståelser og oppfatninger angående temaer innen kjønn, kropp og helse.

Nettverket arrangerte denne to dagers konferansen med tittelen: "Bodies in Motion. The Politics/Poetics of Movement and Stillness", i Oslo i oktober 2012. Konferansen ble støttet av folkehelseprogrammet i Norsk Psykologiforening.

Nettverkets styringsgruppe består av: Anita Moe, doktorand og koordinator ved STK, Kari Solbrække, Universitetet i Oslo, Lisa Folkmarson Käll og Jenny Björklund, begge Uppsala universitet, Gunn Engelsrud, Norges idrettshøgskole og Donna McCormack, Universitetet i Helsinki.

Siden det første formelle møte i Sigtuna i januar 2008 har nettverket organisert årlige konferanser, i samarbeid med universiteter og institutter i Norden. Les mer om nettverket på nettsiden : <http://www.stk.uio.no/english/research/networks/bodies/>

STKere på CAS: Personlig utvikling og sosiokulturell endring

Hanne Haavind, Psykologisk institutt (PSI) og Harriet Bjerrum Nielsen (STK) samlet en forskergruppe på Senter for grunnforskning (CAS) omkring prosjektet "Personal Development and Socio-Cultural Change" i 2010–11. De fleste i gruppen var kjønnsforskere, men fokus på prosjektet var ikke kjønn. Perspektivene de jobbet med, var imidlertid relevante også for kjønnsforskningen. Fire av de 21 deltakerne kom fra STK.

Av Harriet Bjerrum Nielsen, professor, STK
h.b.nielsen@stk.uio.no

Vitenskapsakademiet i Oslo

Å tilbringe et år i forskernes paradisi i loft- og kjelleretasjen på Vitenskapsakademiet på Drammensveien, er resultatet av en lang prosess. Hvert år får tre grupper plass - en fra humaniora/teologi, en fra naturvitenskap/medisin/matematikk og en fra samfunnsvitenskap/jus. Utlysningen skjer nesten tre år i forveien og det er tre runder med stadig mer detaljerte prosjektbeskrivelser man skal gjennom og mye forhåndsplanlegging, før man endelig kan gå opp den steile trappen til loftet hvor CAS hører til. Men da har man det også fint! Arbeidsro i fine lokaler, en alltid hjelpsom administrasjon som legger alt til rette på beste måte, daglig lunsj i vakre og ærverdige omgivelser, og en god slump penger til å invitere utenlandske kolleger til å delta i arbeidet.

Ideen: dialog mellom ulike teoretiske posisjoner

Hanne Haavind og jeg sendte inn søknaden i november 2007 og startet prosjektet i august 2010. Utgangspunktet for vår søknad var noen teoretiske spørsmål som begge har vært engasjert i over lang tid, men der vi har ivarettatt to ulike posisjoner og utkast til svar. Formålet med prosjektet var å

Deltakerne i CAS prosjektet Personal Development and Socio-Cultural Change, 2010-2011

Prosjektledere:

Hanne Haavind, Psykologisk institutt, UiO
Harriet Bjerrum Nielsen, STK, UiO

Prosjektdeltakere:

Ann Phonix, University of London
Valerie Walkerdine, Cardiff University
Wendy Hollway, Open University
Barrie Thorne, University of California, Berkeley
Aina Olsvold, STK, UiO
Helene Aarseth, STK/ISS, UiO
Anita Moe, STK, UiO
Mona-Irén Hauge, NKVTS
Monica Rudberg, PFI, UiO
Lynne Layton, Harvard Medical School
Agnes Andenæs, PSI, UiO
Jette Kofoed, Århus Universitet
Helen Lucey, University of Bath
Margareta Hydén, Linköpings universitet,
Cathy Urwin, Tavistock Centre, London
Rachel Thomson, University of Sussex
Eva Magnusson, Umeå universitet
Katrín Hjort, Syddansk Universitet
Jeanne Marecek, Swarthmore College, USA

Se prosjektets årsrapport for flere detaljer:
http://www.cas.uio.no/Publications/report/Aarsmelding_2011.pdf

CASfoto av alle deltakerne

skape en løpende dialog mellom de ulike teoretiske posisjoner for å svare på de samme grunnleggende spørsmål: Hvordan utvikles subjektivitet i spenningsfeltet mellom interpersonlig utveksling og intrapsykisk manifestasjon? Hvordan kan vi nærme oss en forståelse av de komplekse relasjoner mellom personlige identitets- og utviklingsprosesser og den bredere dynamikk i sosial og kulturell endring? Hvordan kan vi gripe det sosiale og det personlige som to analytiske nivåer som verken kan radikalt adskilles eller reduseres til hverandre? Som den amerikanske sosialantropologen Michelle Z. Rosaldo en gang formulerte det: Culture is not "personality writ? large", nor is personality "culture in miniature" (Rosaldo 1984:141).

I forhold til kjønn er spørsmålene relevante for å reflektere over hvordan kjønn på den ene siden får eksistens gjennom sosiale strukturer, kollektive diskurser og sosial samhandling, og på den andre siden, hvordan slike kollektive prosesser også resulterer i at kjønn får en personlig og emosjonelt forankret

utforming i hver enkelt persons liv. De senere års diskusjoner om forholdet mellom diskurs, subjektivitet og affekt handler om dette. Det samme gjør spørsmålene om hvordan man "blir kjønn" ved å "gjøre kjønn". Det involverer refleksjon over hvordan man skal forstå forholdet mellom ytre/indre mening, og over begreper som motivasjon, utvikling, affekt og deres forhold til temporalitet, rom og erfaring.

Haavind har vært opptatt av en kulturpsykologisk tilnærming som studerer de drivkreftene som ligger i interpersonlige maktforhold, med vekt på sosial anerkjennelse og personlig bekreftelse. Jeg har med utgangspunkt i psykoanalytisk teori i høyere grad interessert meg for hvilken intrapsykisk verden som etableres og hvilke motiver den gir for å inngå i nye interpersonelle forhold. Den felles problemstilling ble tosidig: Det dreier seg ikke bare om hvordan mennesker blir formet av sin tid og sin sosiokulturelle kontekst, men også hvordan personers subjektive bearbeiding vil utfordre

og omforme de samme sosiale betingelser. Mange personers innspill og handlemåter vil støtte opp under hverandre – eller brytes mot hverandre – og noen vil dermed aggregere til nye kulturelle strømninger, som igjen former historien.

Mennesker, temaer og tekster

Vi inviterte i alt 19 kolleger fra inn- og utland til å jobbe sammen med oss i kortere eller lengre perioder (se boksen med oversikt over deltakerne). Noen av de inviterte fra England og USA var del av det forskningsfeltet som har fått navnet “psychosocial studies”, dvs. forskning som prøver å koble psykologiske og sosiokulturelle perspektiver. Vi la vekt på også å få med oss norske forskere i rekrutteringsstillinger – så her kom det inn stipendiater og postdoktorer fra blant annet STK. Gruppen endte opp med å bestå utelukkende av kvinner. Det var ikke planlagt eller for så vidt ønsket, men et resultat av at vi kun valgte deltakere ut fra faglig profil og kvalifikasjoner. Faglig sett kom deltakerne fra psykologi, pedagogikk og sosiologi, og siden de fleste også identifiserte seg som kjønnsforskere, betød det at kjønn alltid var med i det analytiske perspektivet og at det materialet vi jobbet med, på ulike måter også reflekterte kjønn.

For å gi arbeidet en distinkt karakter, besluttet vi å skjerpe de teoretiske spørsmålene i forhold til barns og unges psykologiske utvikling i en periode hvor tidligere stabile identitetskategorier, som kjønn og alder, er under press og også utfordres av et større etnisk mangfold i barn og unges hverdag. En annen måte å konkretisere spørsmålene på, var å velge ut materiale som belyste fire psykososiale situasjoner. Året ble dermed delt opp i fire arbeidsøkter av åtte uker, hvor vi konkretiserte vår problemstilling i forhold til følgende temaer:

- Generasjonsoverføring – hvordan endring og kontinuitet over generasjoner kobler fortid og fremtid i livsløp og personlige biografier.
- Sosiale overganger (knyttet til alder) og personlig utvikling – spesielt hvordan barn og ungdom aktivt vokser og utvikler seg gjennom de sosiale prosesser de er en del av.
- Relasjonaltet – hvordan denne “byggesteinen” i subjektivitet og interpersonelle forhold kan beskrives og forstås.
- Kultur og kollektivt liv – hvordan nye kulturelle former etableres gjennom sosial deltakelse.

Tilgangen til disse nokså abstrakte teoretiske spørsmålene ble altså tilrettelagt gjennom felles analyser av empirisk materiale. Gruppedeltakerne brakte med seg empiri fra undersøkelser der de hadde observert menneskers deltakelse i hverdagslige situasjoner eller samlet inn personlige beretninger gjennom intervjuer. Tanken var at denne type materiale kunne tilrettelegges og brukes som felles fokus for parallelle og muligvis konkurrerende analyser. Dette valget viste seg både å være en styrke og en svakhet. En styrke fordi de teoretiske diskusjoner ble satt i spill på en konkret måte, en svakhet fordi engasjementet i materialet ofte kom til å skygge for det som var formålet, nemlig å trekke opp linjene mellom ulike teoretiske perspektiver. Dessuten hadde vi nok overvurdert hvor mye tekstmateriale det var mulig å forholde seg til i en gruppe som jobbet sammen i bare åtte uker.

Resultatet fra hver av de fire sesjonene er et antall artikler som nå holder på å bli publisert i ulike tidsskrifter. I etterkant ser vi nok at litt færre personer, færre temaer og færre tekster kanskje hadde gitt mer fokus og fordykning. Samtidig var det ingen av de inviterte vi ville ha unnnvært, så her var det vanskelig å få både i pose og sekk. En fordel ved å være så mange som vi var, er imidlertid at det har blitt etablert et solid skandinavisk/engelsk/amerikansk forskernettverk som i seg selv har ført til nye samarbeidsprosjekter. På den måten var selve CAS-prosjektet bare et startskudd og en anledning til å samle en gruppe som deler forskningsinteresser langs mange akser. Gruppen møttes igjen i England høsten 2012, og en gruppe av de yngre forskere har nå overtatt stafettspinnen for det videre arbeidet, som ser ut til å komme til å bevege seg i mange dimensjoner.

Vitenskapelige metaforer på tvers

En artig side ved CAS-livet er at man plutselig befinner seg ved samme lunsjbord gjennom et helt år med forskere fra helt andre akademiske disipliner. Våre medforskergrupper kom fra geovitenskap og lingvistikk. Det var morsomt å få innblikk i noe helt annet enn våre egne tekster og teorier (visste du, kjære leser, at Norge engang lå ved Sydpolen, eller at måten å uttrykke bevegelse på i ulike språk, påvirker persepsjon og hukommelse?). Det var også interessant å se hvordan alle tre prosjekter brukte noen av de samme metaforer for å beskrive sitt felt: forholdet mellom dybdestrukturer og overflate, dynamiske prosesser og temporalitet. Det var tankevekkende, men spranget mellom de konkrete problemstillingene var også langt, så denne delen av tverrfagligheten på CAS fungerte nok mest på det metaforiske og allmenndannende nivået. ♦

Nettverk for forskning om voldtekt

Hvorfor har “likestillingslandet” Norge såpass høye tall for voldtekt og overgrep? Spørsmålet er gjenstand for mye debatt og medieinteresse, samtidig som forskningen har vært begrenset og lite systematisk. STK søkte derfor i 2012 finansiering fra Norges Forskningsråd for oppstart av et nettverk for forskning om voldtekt og seksuelle gråsonekrenkelses.

Nettverket har fått midler til en koordinator, nemlig doktorand Anne Bitsch, og har en styringsgruppe som omfatter Beatrice Halsaa (STK), Anja Kruse (NKVTS), Marianne Sætre (Politi-høgskolen) og undertegnede. Nettverket har påtatt seg fire seminarer i løpet av høsten 2012 og våren 2013.

Nettverkets formål er å styrke forskningsinnsatsen for forståelse og forhindring av voldtekt og seksuelle overgrep, gjennom å samle ulike forskningsmiljøer, kartlegge eksisterende kunnskap og kunnskapshull på feltet. Nettverket skal drive fram diskusjon om begreper og teorier for å forstå forekomsten av voldtekt og seksuelle overgrep, sett i lys av blant annet økt kjønnslikestilling, endringer i seksuelle normer, og fremveksten av et flerkulturelt Norge.

Nettverket er åpent for forskere og praktikere som jobber med pågående prosjektet innen temaet, eller med tilknyttet arbeid. Nettverket gir rom for en felles dugnad fra relevante forskningsmiljøer for å bedre forståelse og kunnskapsbasis på et tabuisert og lite utforsket felt. Det å åpne forskningsfeltet voldtekt og gråsonekonflikter til å romme handlingserfaringer og diskursive forståelser, gir muligheter til bedre kunnskap om hvordan nye betydninger av kjønn, likestilling, alder og etnisk mangfold påvirker og skaper differensierte betydninger av seksualitet og overgrep. En sentral oppgave er å utvikle begreper, teori og metodologiske verktøy som tar innover seg sosiale og kulturelle endringer av seksualitet.

To av de fire seminarene er gjennomført hittil. Først et introduserende seminar der forskere med lang erfaring på området fortalte om sine veier inn i feltet, og dernest et seminar om voldtekt og etnisitet. Diskusjonen har blant annet omfattet temaer som henleggelse og terskel for anmeldelse, og spørsmål om hvordan lukkede miljøer innen ulike kulturelle og religiøse kontekster kan bidra til usynliggjøring, tabuisering og straffrihet for overgrep. Seminarene har vist behovet for dialog mellom

forskere fra en rekke ulike miljøer, og vist at det er mulig å få gode diskusjoner om ulike metoder og teorier. Vårens første seminar finner sted den 12. mars og har tittelen: “Overgripere – syke, slemme, eller noen av oss?”, mens det andre seminaret arrangeres 8.–9. juni og tar for seg vitenskapsteoretiske tilnærminger til forskning om voldtekt og overgrep.

Øystein Gullvåg Holter

Nytt senter for mannsforskning ved State University of New York

USA var i en viss forstand det første landet til å starte “mannsforskning”, eller var iallfall tidlig ute. Det hender at land med store problemer på et område, også er de som skaper best forskning. For å finne god mordforskning, kan man se på USA, som jo er velkjent med problemet. For å få opp spørsmålene ved menns dominans eller hegemoni, var også USA en kilde.

Det finnes ikke en eneste mann i Amerika som ikke må rødme litt, hevdet Erving Goffman i *Stigma* (1963) – ingen mann når helt opp til standarden for mannlighet. Dette var et funn i den amerikanske forskningen allerede fra 1960-tallet – lenge før Connell og “hegemonisk maskulinitet”.

Den amerikanske innsatsen for å skape pro-feministiske studier av menn og maskulinitet var betydelig på 1980- og 1990-tallet, og bidro blant annet til det internasjonale nettverket IASOM (International Association for Studies of Men and Masculinities) som ble koordinert fra norsk side 1993–2002. Samtidig ble mye av dette satt til side ut fra den politiske agendaen i USA særlig etter terrorangrepet i 2001, der myndighetene i stedet spilte på tradisjonell, maskulin retorikk. I mange år nå, har det vært slik at EU har bevilget midler til forskning – mens USA har gjort lite. I Europa har vi lenge vent oss til at man i USA *mener* en god del, men ikke *gjør* så mye.

Derfor er det desto mer gledelig at et nytt senter for studier av menn og maskulinitet på State University of New York har fått støtte. Dette senteret kan bety en viktig forskjell i amerikansk forskning. Leder for senteret er professor Michael Kimmel, som STK har et nært samarbeid med.

Øystein Gullvåg Holter

Gjesteforskere 2013

Maskulinitetskulturer i Forsvaret

Maskulinitetskulturer i Forsvaret er et prosjekt som ledes av Ulla-Britt Lilleaas, professor ved Universitetet i Agder og seniorforsker Dag Ellingsen ved Oxford Research. I tillegg har professor Michael Kimmel, University of New York, en sentral rolle som medforsker og kvalitetssikrer. Hovedprosjektet, som ble påbegynt sommeren 2011 og vil løpe ut 2013, finansieres av Forsvarsdepartementet.

Av Ulla-Britt Lilleaas, gjesteforsker, STK
u.b.lilleaas@uia.no

Målsettingen med prosjektet er å øke kunnskapen om sammenhengen mellom maskulinitetskulturer i Forsvaret og i hvilken grad disse bidrar til eller står i motsetning til å rekruttere og beholde kvinnelig personell.

Hovedprosjektet

Et av de mest sentrale spørsmålene vi stiller i hovedstudien, er i hvilke sammenhenger en militær, mannlig profesjonsidentitet er knyttet til det å utelukke kvinner som likeverdige parter på den militære arenaen. Prosjektet består av en kvantitativ og en kvalitativ del. Gjennom en spørreskjemaundersøkelse ser vi på holdningsmønstre blant menn i Forsvaret. Vi ser også etter arkivdata i Forsvaret som kan beskrive karakter og omfang av uønskede hendelser som kan være med på å gjøre Forsvaret til et lite attraktivt sted for kvinner. I den kvalitative delen har vi gjennomført en serie intervjuer med sentrale informanter av begge kjønn i ledelse og blant tillitsmenn i militæret.

Vi er i gang med å gjennomføre to 'case'-studier med utgangspunkt i vernepliktige på forskjellige tjenestesteder. Opplever de kulturer og hendelser som gir inntrykk av maskulinitetskulturer som svekker sjansene for likestilling? Hva kjennetegner hendelsene og kulturene? Hvordan oppfattes dette av andre informanter i systemene rundt våre informanter blant de vernepliktige? I 'case'-studiene er vi inspirert av Smiths institusjonelle etnografi for å komme nærmere de kreftene som preger måten institusjoner og relasjoner formes på. Fokus er på de sosiale relasjonene og organiseringen av hverdagen til soldatene.

To delprosjekter

Prosjektet har to delprosjekter, i det ene studeres andre yrker og profesjoner der man har søkt å motarbeide enkjønnete kulturer, i det andre trekker vi på erfaringer fra andre land som har arbeidet med likestillingsproblematikk i Forsvaret. Linn Blindheim Andersen, som er student ved STK, skal i sin masteroppgave fokusere på erfaringer politiet har gjort i deres arbeid for å øke kvinneandelen. Masterstudent i statsvitenskap Benedicte Beccer Brandvold ved Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås, vil i sitt delprosjekt fokusere på erfaringer fra forsvaret i andre land. Canada og Sverige peker seg ut som interessante 'case' for å belyse kvinneandelen og hva som gjør at disse to landene har klart å øke den.

Videreføring av militærprosjektet ved STK

Militærprosjektet vil fra høsten 2013 fortsette som en av flere delstudier i SAMKULprosjektet "Mirror, mirror on the wall, who's the most powerful of them all? Gender as a symbolic and social structure in organizations" (2013–2016). Prosjektet vil ta for seg kjønn og likestilling i militæret, i oljevirksomhet og finans. Lilleaas er prosjektansvarlig for delstudien som omhandler det militære og vil ha kontor plass ved STK. Prosjektet er et samarbeid med NTNU. ◆

Maternity Leave and the Birth of a Welfare State

Anna M. Peterson is a Ph.D. candidate in the history department at Ohio State University. She received a fellowship from the American-Scandinavian Foundation to spend the 2012-2013 academic year in Norway and finish the archival research for her project, "The Birth of a Welfare State: Feminists, Midwives, Working Mothers and the Fight for Norwegian Maternity Leave, 1890–1940."

By Anna M. Peterson, guest researcher, STK, Ohio State University
peterson.534@buckeyemail.osu.edu

My project investigates the development of Norwegian maternity legislation and the roles feminists, midwives, and

working women played in shaping these foundational social welfare policies. By looking at three very different groups of women I investigate the ways women's varied class, professional, and ideological backgrounds impacted maternity legislation. As a result, my dissertation incorporates the motivations of a broad range of historical actors and demonstrates that women's diverse approaches to maternity leave significantly colored the meaning of "women-friendly" welfare legislation.

Maternity Legislation

Feminists, midwives, and working-class mothers each sought to gain political, economic, and social power from maternity legislation. Many middle-class Norwegian feminists believed that women's emancipation could only come when women's particular needs as women were met. They lobbied the state to alleviate the burdens of motherhood and hold men equally accountable to parental responsibilities. Organizations such as the Norwegian Women's Rights Association and the Norwegian National Council of Women used debates about maternity coverage to further demonstrate the need for women's involvement in politics. Midwives saw state-sponsored maternity coverage as an opportunity to advance professionally. They used maternity legislation to demand more pay and benefits from the state for the essential role they played in childbirth. Female industrial workers themselves did not passively accept laws that dictated how a pregnancy should alter their work lives. They embraced, circumvented, and manipulated maternity leave policies and subsequently altered the shape of social legislation.

Women as early agents of welfare reform

This historical study of the interactions women had with the state over the passage of key social policies uncovers women's roles in the crafting of the Norwegian welfare state. It highlights the ways in which politically marginalized groups negotiated, shaped, and opposed welfare legislation. Correspondingly women, as early agents of welfare reform, were able to construct a framework for social policies that later generations of women could benefit from. As a result, the project also historicizes Norway's current reputation as a model of parental leave policies. ◆

Et raust og gjestfritt fagmiljø

Hele august 2012 fikk sosialantropolog Hans Wiggo Kristiansen disponere kontor plass på STK. De godt og vel tjue arbeidsdagene han tilbrakte ved senteret, var både hyggelige og lærerike. Her er en kort rapport om hva han jobbet med på senteret og om hvilke inntrykk han sitter igjen med av det faglig-sosiale miljøet som møtte han.

Av Hans Wiggo Kristiansen, gjesteforsker, STK, sosialantropolog og seniorrådgiver ved LHBT-senteret
hans.wiggo.kristiansen@bufdir.no

Hans Wiggo Kristiansen

Foranledningen til at jeg søkte om kontor plass ved STK, var at jeg fortsatt hadde en del igjen av et skrivestipend jeg fikk fra Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening i 2011. Stipendet skulle brukes til å skrive to vitenskapelige artikler med utgangspunkt i doktorgradsarbeidet mitt om eldre, homofile menns livsløp i Norge, og jeg trengte å komme bort fra en litt oppkavet jobb hverdag som seniorrådgiver ved LHBT-senteret.

Ny kontorsjef snart på plass på STK

LHBT står for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. LHBT-senteret ble opprettet i 2011 som del av regjeringens arbeid med å kartlegge og forbedre livssituasjonen til disse gruppene. Senteret er plassert i Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), men har eget mandat og disponerer øremerkede midler. Ved inngangen til 2013 er fire personer sysselsatt ved LHBT-senteret.

To artikler om homofile eldre

Det var altså for å få ro og fred til å skrive artikler at jeg kom til STK. Den ene artikkelen var allerede i ferdigstillingsfasen. Den handler om hvordan eldre homo- og bifile menn forholder seg til egen seksualitet og baserer seg på livshistorieintervjuer og deltakende observasjon blant homo- og biseksuelle menn i aldersgruppa 60–85: Hva forteller eldre menn om sitt seksuelle begjær og om seksuelle relasjoner de inngår i? Opplever de glede og tilfredshet i seksuallivet? Hvordan forholder de seg til kulturelle forestillinger og normer om hvordan eldre, homoseksuelle menn er og bør være? I artikkelen ser jeg blant annet mitt eget materiale i lys av doktorgradsarbeidet til den svenske kjønnsforskeren Linn Sandberg som har skrevet om eldre, heterofile menns opplevelse av egen seksualitet. Artikkelen vil bli publisert i 2013 i en svensk antologi om aldring blant lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Forskerne Janne Bromseth og Anna Silverskog er redaktører for antologien.

Den andre artikkelen skriver jeg sammen med min kollega ved LHBT-senteret, Bjørn Lescher-Nuland. Den handler om mulige sammenhenger mellom livsløpene til eldre homo- og bifile menn og de omsorgsbehovene mennene har i eldre år. Er det bestemte livsløpsformer som medvirker til at enkelte homo- og bifile menn har større behov for pleie- og omsorgstjenester enn andre? Hvilke nye utfordringer stiller eldre homo- og bifile menn den offentlige pleie- og omsorgstjenesten overfor? I tillegg til materiale fra min allerede omtalte doktoravhandling, baserer artikkelen seg på en litteraturgjennomgang av helse- og omsorgsbehov blant eldre lesbiske og homofile som Lescher-Nuland var med på å utarbeide i 2009. Denne artikkelen vil bli publisert som kapittel i en antologi om nyere norsk lhbt-forskning som er planlagt utgitt en gang i løpet av 2013.

Livet mellom øktene

Selv om 20 dager ikke er så lang tid, rakk jeg å danne meg et inntrykk av det faglig-sosiale miljøet på Senter for tverrfaglig

kjønnsforskning. Da jeg ankom i begynnelsen av august, var senteret fortsatt i sommermodus. Bare to-tre vennlige administrasjonsfolk og en håndfull forskere og stipendiater ruslet rundt i gangene, utvekslet feriefortellinger og så ut til å nyte de rolige ukene før studentene vender tilbake. Men for hver uke som gikk, ble det flere folk i korridorene og på lunsjrommet, og senterrutinene ble gjenopptatt.

Det jeg tenker tilbake på med mest glede, er selvsagt lunsjpausene. På solskinnsdager fant jeg alltid noen å spise sammen med på trebenkene nede på gårdsplassen. På gråværsdager ble lunsjen inntatt på det store seminarrømmet i tredje etasje. Faktisk kan jeg ikke huske en eneste lunsjpause uten minst én faglig berikende samtale, det være seg med Anne, den alltid hjelpsomme førstekonsulenten, eller med en av stipendiatene, forskerne eller professorene. Jeg fikk høre om offentlige diskusjoner rundt surrogati, hvordan voldtekt omtales i offentligheten, tendenser i fransk 1970-talls-feminisme, kjønnsdiskriminering i religiøse trossamfunn, hvorfor jenter velger realfag, kjønnsdimensjoner ved terrorisme, seksualitet blant elever på videregående skole, kjønnsforståelse hos ulike generasjoner av norske menn, forholdet mellom likestillingsteori og queerteori, for bare å nevne noen av de mange temaene jeg fikk et aldri så lite innblikk i over kaffekopper og geitostskiver. Jeg deltok også på noen av de ukentlige husmøtene, hvor hver og en rundt bordet ble oppfordret til å fortelle om hva de jobbet med eller brant for akkurat den uken. Kjøkkenet med kaffemaskin og tekoker var et annet viktig møtested på senteret.

Inkluderende faglig fellesskap

Som gjest følte jeg meg fra første stund inkludert i det faglige fellesskapet ved senteret. Jeg sitter igjen med et bilde av et uvanlig raust og blomstrende fagmiljø, hvor folk ikke nøler med å dele ideer, leseopplevelser, fagkontakter og frustrasjoner. Tverrfagligheten og det store spennet i teoretiske og empiriske tilnæringsmåter gjør STK til et dynamisk og spennende sted å være. STK hadde akkurat det jeg trengte for å få ro og inspirasjon til å jobbe videre på artiklene og er et sted jeg vil anbefale på det varmeste! ♦

Senteret ønsker Ragni Indahl (bildet) velkommen som ny kontorsjef ved STK. Hun har vært ansatt her tidligere, men da med andre administrative oppgaver.

Hva fikk deg til å komme tilbake hit i en ledende stilling?

– Det var med både glede, skrekk og ærefrykt jeg tiltrådte som kontorsjef ved STK i november, etter fem år som kontorsjef ved Bioteknologisenteret (BIO) ved UiO, svarer Ragni.

– Jeg har hatt diverse deltidsstillinger her ved senteret tidligere. Først som vikar for STKs økonomikonsulent Liv Sæther, så i ulike små og store undervisnings- og faglig-administrative stillinger.

– Disse årene ved STK var gode år for meg: Jeg opplevde å bli vist en tillit som gjorde det mulig for meg å lære veldig mye på kort tid. Jeg elsker å lære, og her fikk jeg utvikle meg både som fagperson og universitetslærer, samtidig som jeg stadig ble mer interessert i økonomi og forsknings- og studieadministrasjon.

Når kommer du til oss på full tid og hva vil du bidra med?

– Siden november i fjor har jeg jobbet deltid på både BIO og STK, og nå gleder jeg meg til snart å tiltre i 100 % stilling 1. mars. Og når jeg nå kommer tilbake, er det med stor glede

jeg ser at STK fortsatt er et sted hvor læring og utvikling kan skje i fellesskap og på tvers av fagspesialiseringer og stillingsbeskrivelser! Jeg håper at jeg som kontorsjef ved STK skal få til å bidra til et fortsatt godt, felles læringsmiljø.

Hvorfor STK?

– Jeg vet at forskningens og undervisningens omland gjør en forskjell for kvaliteten på disse områdene. Når jeg søkte meg akkurat hit til STK, er det fordi jeg mener og tror at tverrfaglig kjønnsforskning er relevant, interessant og viktig i Norge i dag. STK gjør et forsknings-, undervisnings- og formidlingsarbeid som Universitetet i Oslo både trenger og kan være stolte av! STK produserte nylig en søknad om et senter for fremragende forskning (SFF) som fikk strålende tilbakemeldinger fra et internasjonalt ekspertpanel og derfor gikk videre til finalen i kampen om å få bli et SFF. Selv om det ikke ble det i denne omgangen, er det herved bevist at STK har potensial til å ekspandere og utvikle flere nye fremragende forskningsprosjekter i nær fremtid. Jeg ser frem til å arbeide i et miljø hvor både kompetansen og engasjementet er stort! ♦

Nye stipendiater

Hannah Helseth, startet sitt fireårige stipendarbeid i september i fjor. Hennes prosjekt har som tittel: Er islam og feminisme ikke noe annet enn et ulykkelig ekteskap? Det er en empirisk og normativ undersøkelse av islamsk feminisme i Norge, England og Spania.

Prosjektet hennes er todelt. Først skal hun gjøre en empirisk undersøkelse av betingelsene for og formuleringen av en islamsk feminisme i Norge, med kontrasterende eksempler fra England og Spania. Deretter skal hun lese aktivistenes religiøse argumentasjon opp imot normativ rettferdighetsteori med særlig utgangspunkt i Nancy Fraser og Drucilla Cornell.

Rannveig Svendby ble ansatt som stipendiat ved STK i januar 2013. I samarbeid med Trygg Trafikk og finansiert av Extrastiftelsen, har hun fått midler til et doktorgradsprosjekt om trafikkulykker i et mannsperspektiv. Til tross for at ulykkesstatistikken lenge har vist at det først og fremst er unge gutter som dør, dreper, skades og skader andre i trafikken, er dette det første forskningsprosjektet i Norge som undersøker trafikkulykker i et mannsperspektiv.

Begge prosjektene vi bli presentert i neste nummer av Bulletine.

Prisvinner 2012: Om aldersdiskriminering

“Aldersdiskriminering av kvinner i forhold til pensjonsrettigheter” er tittelen på oppgaven til prisvinner Ninja Tollefsen (bildet), ved Avdeling for kvinnerett, barnerett, likestillings- og diskrimineringsrett, Det juridiske fakultet. Prisen gis til beste masteroppgave med kjønnsperspektiv ved UiO 2012, og deles ut hvert år av Senter for tverrfaglig kjønnsforskning.

Foto: Nina Heilmann, STK

Opgaven tar utgangspunkt i at kvinners alderspensjon fra folketrygden bare utgjør 74 prosent av mennenes. Hensikten er å vise at de fleste kvinnelige alderspensjonister og mottakere av etterlattepensjon ikke hadde reelle muligheter til å benytte seg av den likestillingen som rettssystemet bygger på. Lovendringer har gjort at eldre kvinner omfattes av nye regler som fører til reduserte utbetalinger, og at kvinnene derfor blir utsatt for fattigdom med tilhørende verdighets- og integritetstap. Tollefsen har studert domsavsigelser i Norge og ESA/EFTA, Menneskerettighetsdomstolen og en protokoll fra CEDAW, FNs kvinnekonvensjon, og viser hvordan kvinner diskrimineres både på grunn av kjønn og alder.

Juryen uttaler følgende om oppgaven til prisvinneren: “Det er et særdeles viktig og relevant emne forfatteren her tar opp i et kjønnsperspektiv. Fattigdom for eldre kvinner er både et samfunnsmessig problem og et problem som angår den enkeltes rett til verdighet og integritet. Kandidaten beskriver det rettslige feltet i et likestillings- og diskrimineringsrettslig

perspektiv, og hun viser evne til å analysere rettslige forhold og komplekse sammenhenger på en kreativ og overraskende måte.”

Juryen besto av forsker Ingeborg W. Ovesen (leder), professor Beatrice Halsaa og Halvard Vike, styreleder ved STK. Prisen ble overrakt på STKs nyttårsselskap 8. januar 2013.

Seks kandidater var nominerte til prisen i 2012. De kommer fra ulike institutter ved UiO. Masteroppgavene viser en stor tverrfaglig bredde og er på et høyt analytisk og faglig nivå.

Lotte Cathrin Andersen: “Likestillingens individualiserte fundament? En studie av hverdagslivets mening i et segment arbeiderklassefamilier”, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.

Henriette Mikkelsen Hoel: “Eufemia – fyrstedatteren fra Rügen: En undersøkelse av dronning Eufemias politiske og kulturelle rolle”, Institutt for arkeologi, konservering og historie, DUO sammendrag.

Amund Rake Hoffart: “Feminismens problematiske kvinnebegrep”, Institutt for filosofi, ide- og kunsthistorie og klassiske språk, DUO fulltekst (pdf).

Josefin Larsson: “Jeg er blond. Vanlig nordmann på en måte.” Interseksjonelle betydninger av kjønn, etnisitet og klasse i skolen – en diskursanalyse”, Psykologisk institutt.

Ingvild Bergom Lunde: “Eradicating female genital cutting: Understanding reality conceptions. A study on female genital cutting in Hargeisa, Somaliland”, Institutt for helse og samfunn, Seksjon for internasjonal helse.

Ninja Tollefsen: “Aldersdiskriminering av kvinner i forhold til pensjonsrettigheter”, Avdeling for kvinnerett, barnerett, likestillings- og diskrimineringsrett, Det juridiske fakultet.

Masteroppgavene finnes i DUO: <https://www.duo.uio.no/>

Feministisk engasjement blant studenter

I høst ble Feministisk forum ved UiO startet, med siktemål å sette feminisme på dagsordenen på og utenfor Universitetet i Oslo. Forumet ønsker å arrangere samtalekvelder noen ganger i halvåret, der engasjerte fagpersoner vil snakke om temaer knyttet til feminisme, kjønn og likestilling, fulgt av en åpen diskusjon med publikum.

Av Dora Gudjonsdottir, bachelor i filosofi og tar emner ved STK, feministisk.forum@gmail.com

Diskusjonen om feminisme virker som nærmest fraværende blant de fleste studenter på UiO. Resultatet er et lite nyansert syn. Det føles ofte tungt å være feminist i Norge, mer enn på Island, hvor jeg kommer fra. Når jeg nevner at jeg er feminist i en samtale, blir kommunikasjonen plutselig mye vanskeligere. Istedenfor å diskutere interessante temaer innenfor likestilling og feminisme, ender jeg ofte opp med å måtte forsvare feminismen og prøve å undergrave myter om hva feminist er.

Stiftelsesmøte og samtalegruppe på Facebook

Etter hvert begynte jeg å lete etter en arena til å arbeide med å utfordre disse forestillingene, for å kunne gi plass til mer produktive diskusjoner om feministiske temaer. Etter å ha oppdaget at det ikke fantes et pågående, etablert miljø for feminisme blant UiO-studentene (noen lignende tiltak ligger for tiden i dvale), startet jeg sammen med andre engasjerte studenter Feministisk forum ved UiO.

Et mål for oss er å være et åpent forum, ikke bare for de spesielt interesserte. Vi ønsker å vekke engasjement. Vi er opptatt av at menn og kvinner må samarbeide for å oppnå likestilling, og derfor mener vi det er et viktig poeng å inkludere menn i det feministiske prosjektet og ser det som en selvfølge at menn også kan være feminist. I vedtektene våre står det at det skal være medlemmer av begge kjønn i redaksjonen. Vi vil også inkludere studenter fra alle disipliner og politiske partier, så lenge vi har det som et felles mål å kjempe for likestilling.

Det første vi gjorde, var å lage vedtekter, holde stiftelsesmøte og danne en redaksjon. Til å begynne med besto redaksjonen av ti medlemmer, nå har vi akkurat fått inn to nye medlemmer. Høstsemesteret 2012 arbeidet redaksjonen med å få på plass de strukturene vi skal ta utgangspunkt i videre. For at foreningen skal kunne bli levedyktig, må vi ha rutiner for og rammer rundt det vi gjør. På Facebook har vi en gruppe for forumet, som er den formen for medlemsbase vi opererer med per dags dato. I gruppen finnes informasjon om vårt arbeid og arrangementer. I tillegg kan medlemmer legge ut og diskutere artikler og rapporter de finner på nett, og dele informasjon

om eksterne arrangementer relatert til feminisme, kjønn og likestilling. Slik fungerer vi både som et feministisk forum på samtalekveldene, og på Facebook.

Temaer våren 2013

Så langt har vi arrangert én samtalekveld, hvor vi inviterte Øystein Gullvåg Holter, professor i maskulinitets- og likestillingsforskning, og Charlotte Myrbråten, da redaktør i det feministiske tidsskriftet Fett, til en samtale om feminismens dårlige rykte og hva feminisme i dag egentlig er. Vi ville begynne med en meta-feministisk diskusjon for å etablere en felles antakelse vi kan basere vårt videre arbeid på. Arrangementene kalles samtalekvelder fordi vi vil bidra til en sunn diskusjon om feministiske temaer, og synes det har vært nok kranling relatert til feminismen.

Den tematikken som skal ligge i fokus på den første samtalekvelden våren 2013 er knyttet til problemstillinger rundt “flink pike”-syndromet. Dette begrepet har blitt brukt på forskjellige og ofte motstridende måter i media, og vi synes det er på tide med en oppklaring. Ofte blir det beskrevet som et positivt fenomen, hvor den negative siden ved det forsvinner. Syndromet kan sies å henge sammen med perfektion og effektivitet som idealer. I et samfunn hvor alt er lagt til rette for suksess, kan disse idealene skape store problemer hos individer som har muligheten og viljen til å strekke seg langt. Det kan tolkes som om “flink pike”-syndromets destruktive konsekvenser er reaksjoner eller protester på undertrykkende og kvinnefiendtlige strukturer i samfunnet. Det går også an å stille seg kritisk til begrepet og spørre om det er en overforenkling og overgeneralisering av allmennmenneskelige problemer når de oppstår hos kvinner? Historisk har typiske kvinnesykdommer blitt lest som et uttrykk for kjønn, mens typiske mannlige lidelser har blitt sett på som noe menneskelig. Det synes som om det er en forbindelse mellom “flink pike”-syndromet og typiske kvinnesykdommer, som kroniske utmattelsessyndromet ME og vaginisme, og at flere kvinner enn menn er sykemeldt. Disse lidelsene synes vi også fortjener mer oppmerksomhet og en plass i vårt forum. ◆

Harassment in Public Spaces in Poland

The results of the study prepared and conducted by Dr. Joanna Roszak, and Greta Gober, clearly demonstrate that harassment in public spaces is a widespread phenomenon in Poland. At the same time this phenomenon is largely unaddressed in Polish legislation and virtually non-existent in public debates. ⁽¹⁾

By Greta Gober, Guest Researcher at STK, PhD Candidate in Cultural Studies, University of Social Sciences and Humanities in Warsaw

Is this really happening?

As many as 85% of women have been victims of harassment in public spaces in Poland. (Out of those who experienced harassment 94% experienced it several times throughout their lives). The average age when women and men first experience harassment is 12 years. As far as female victims are concerned, the majority of perpetrators are men (98%). In the case of male victims, perpetrators are both men (44%) and women (41%). Harassment in public spaces usually happens in the street, in public transportation and during mass gatherings (such as concerts or in pubs, etc.). These cases amount to as much as 60% of all cases of street harassment. The time of the day doesn't play any role, as it happens equally at all times of the day.

Good Manners versus Bad Manners

In Poland people are not protected from harassment unless they are in a formal relationship with the harasser for example in a work situation. This means that outside of the existing regulations we are talking about good manners versus bad manners rather than about breaking the law when it comes to harassment in public spaces. And our research shows that men are far more likely to behave towards women in ways that transcend the boundaries of "good manners" in public spaces in Poland. However, despite the fact that women experience harassment much more often than men, and despite the fact that women were overrepresented in the study, both genders largely agree as to what behaviors they consider to be harassment. For example, although only 6% of men stated they had seen a person masturbating in the public, as many as 92% of them perceived this behavior to be harassment. Conversely, behaviors most often encountered by women (intrusive staring or whistling), are least often classified by them as harassment. These non-verbal behaviors seem to be most culturally accepted as relatively harmless.

Harassment Does (Not?) Hurt

Regardless of the fact that not all non-verbal behaviors with an implied sexual meaning are considered to be harassment by women (Fig. 1), our study clearly shows that many other behaviors encountered in public spaces are seen as such. And certainly these are not pleasant experiences. Victims of harassment, regardless of their gender, usually feel disgust, humiliation or nervousness. Often they experience feelings of helplessness, confusion, fear, guilt or shame. Whether it is "just" an objectifying gaze or humiliating whistles that "don't hurt", harassment very negatively impacts on our well-being. Emotions that could be classified as positive or neutral (feelings of satisfaction, being flattered or indifferent) were considered harassment by 16% of men and only 5% of women.

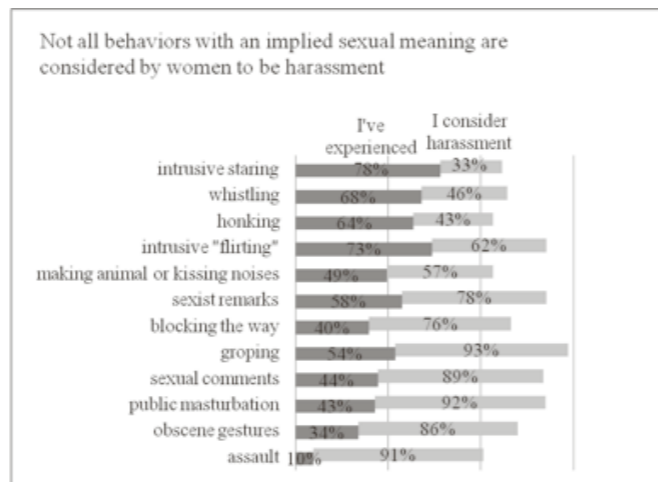

Fig. 1 Behaviors women have encountered in public spaces in Poland and those they consider to be harassment.

How We (Don't) React

In the Polish law, harassment is defined in the Labour Code ⁽²⁾ and the Act of Equal Treatment ⁽³⁾ as any unwanted conduct with the purpose or effect of violating the dignity of a person and creating an intimidating, hostile, degrading, humiliating or offensive environment. Both Acts stipulate that lack of

Greta Gober presenting Hollaback! at the 4th Congress of Women in Warsaw during the plenary session Stop the violence against women.

consent and objection to harassment are necessary for the legal acts to be enforced. In other words, in order to be able to file a harassment complaint against a co-worker, for example, we have to be able to prove that we objected to his/her behavior. Even though harassment in the public space is often not covered under the law, we must learn to object to this behavior so that we can actually file a complaint in cases when we are protected by the law. Meanwhile, our research shows that as many as 60% of victims ignore harassment or behave passively when it happens. Only 15% of respondents actively reacted, for example telling the harasser to stop. Even rarer are our attempts to ask the bystanders to help (2%), or reporting the incident to the police (2%).

The fact that most victims of harassment in public spaces remain relatively passive may partially account for the lack of reactions from bystanders. In as many as 65% of cases where harassment happened among witnesses, their response was NO response. In many cases, however, a clear protest from the victim met with an equally clear reaction from bystanders. Protesting against the harassment thus appears not only as a condition necessary for claiming legal protection (in spheres where it applies). It is also the way to attract sufficient attention to be able to count on the help of bystanders. Unfortunately, women can often only count on themselves, while others passively observe their humiliation.

(Un)deserved Harassment

Compared to men, women are more likely to give up their plans, for example going out to a party, for fear of harassment (25% of women versus 18% of men). Interestingly, as many as 65% of men (and only 28% of women) believe that a person can control whether harassment happens to them. These results reflect the prevailing gender stereotype that a woman is usually the one who provokes male violence and the one who should be blamed for it.

Unfortunately, women also internalize these harmful beliefs and often blame themselves for the abuse they were victims of. Those who believe that harassment can be controlled and prevented were also asked to point to the "security measures" they believe were most effective for avoiding harassment. 52% of all women's responses and 49% men's responses related directly to the dress, behavior and way of moving of the victim. These results are not surprising, as many researchers and scholars of violence against women find evidence of the rationalization and justification of the behavior of the perpetrator and blaming of the victim.

As many as 80% of women and 54% of men in Poland believe that harassment in public spaces is a very or quite important issue, but the majority (81%) of the victims has never reported incidents of harassment to the police or other law enforcement officials. These results leave no illusions. Without a major shift in the attitudes towards violence, we cannot count on its eradication from the public spaces. *Hollaback! Poland* helps to break the silence around harassment by documenting, mapping, and sharing incidents of harassment as part of an international movement that works to better understand street harassment, to ignite public conversations, and to develop innovative strategies to ensure equal access to public spaces.

Notes

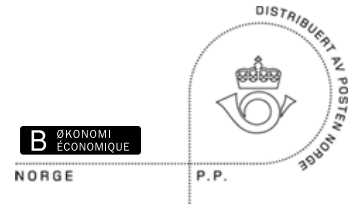
(1) Study on harassment in public spaces in Poland, conducted by Dr. Joanna Roszak and Greta Gober, (University of Social Sciences and Humanities in Warsaw, Poland), leaders of an anti-street harassment movement, Hollaback! Poland (www.polska.ihollaback.org) in July and August 2012. 818 people across Poland participated in the research, including 700 women, 72 men and 46 people who did not provide their gender.

(2) Labour Code with later amendments from 14 November, 2003.

(3) Act of December 3rd, 2010 on the Implementation of Certain Provisions of the European Union in the Field of Equal Treatment. The Act of Equal Treatment aims to implement five EU directives: 1986/613; 2000/43; 2000/78; 2004/113 and 2006/5.

Returadresse:
Senter for tverrfaglig
kjønnsforskning
Universitetet i Oslo
Postboks 1040 Blindern
NO-0315 OSLO

Vårens seminarer 2013

STK markerer 100 år med stemmerett for kvinner ved å arrangere en seminarrekke våren og høsten 2013. Seminarrekken vil inngå i et samarbeid med Norsk Folkemuseum og deres utstilling "Finstemte kvinnfolk." Rent praktisk betyr det at noen arrangementer legges til museet, hvor det vil bli omvisning etter seminarene. Følg med på STKs nettsider for utfyllende opplysninger: www.stk.uio.no

MARS

8. mars: 200 år med Camilla Collett

TID: 8. mars kl. 11.00–14.30

STED: Georg Sverdrups hus, UiO, Vestibyen og auditorium 2
Arrangementet er en del av UiO og STKs årlige feiring av kvinnedagen.

Faglig ansvarlige: Tone Brekke, STK og Ella Ghosh, UiO

APRIL

Gender Perspectives on Al-Qaida, Taliban and Pashtun Tribes in Pakistan

TIME: April 9 at 12:00–16:00

PLACE: Lucy Smiths hus, Rådssalen, UiO

Organisers: Beatrice Halsaa, STK and Farhat Taj, author of "Taliban and Anti-Taliban" and Ph.D candidate, the Faculty of Law, UiO

Kvinneres rett = Kvinneres makt?

TID: 11. april, kl. 16.30

STED: Norsk Folkemuseum, Bygdøy

Faglig ansvarlige: Tone Brekke, STK og Thomas Walle, Folkemuseet

Reiser, rettigheter og retorikk: Eksempler på kvinners transnasjonale idéutvekslinger

TID: 25. april kl. 16.30

STED: Norsk Folkemuseum, Bygdøy

Seminarer tar for seg den internasjonale idéutvekslingen om kvinnestemmeretten, kvinners rettigheter og likestilling i perioden fra 1850.

Faglig ansvarlig: Tone Brekke, STK

MAI

Kropp, kjønn, helse og sårbarhet

TID: 21. mai, kl. 10.15–16.00

STED: STK, Gaustadalléen 30 D, Nemko-bygningen, rom 420

Seminarer er rettet mot forskere og praktikere på kjønn- og helsefeltet. Påmelding innen 1. mai til pamelding@stk.uio.no
Faglig ansvarlige: Professor Ulla-Britt Lilleaas, Universitetet i Agder/STK, professor Berit Schei, St. Olavs Hospital Trondheim/ professor Ilv/Institutt for helse og samfunn og STK.

Operaproduksjon mellom provokasjon og konvensjon

TID: 26. mai, tidspunkt vil bli annonsert på STKs nettsider.

STED: Den Norske Opera og Ballett

I forbindelse med premieren på Richard Strauss' opera Salome, i regi av Stefan Herheim.

Seminarer arrangeres av Den norske opera og ballett og STK i samarbeid med Canadian Opera Company.

Faglig ansvarlig: Hedda Høgåsen-Hallesby, STK

JUNI

Politikk for likestilling. Debattmøte

TID: 4. juni kl. 18.30

STED: Litteraturhuset, rom: Amalie Skram

Likestillingsutvalget utarbeidet NOU 2011:18 Struktur for likestilling og NOU 2012:15 Politikk for likestilling. Regjeringen har varslet at den før sommeren vil legge fram en stortingsmelding om likestillingspolitikken som en oppfølging av disse to utredningene.

Faglig ansvarlige: Beret Bråten og Tone Brekke, STK

Stemmerettssalong: "Søstra mi"

TID: 13. juni, kl. 16.30

STED: Norsk Folkemuseum, Bygdøy

Framføring av deler av Hannah Helseths teaterstykket, med påfølgende samtale ved forfatter og regissør.

Faglig ansvarlig: Tone Brekke, STK

Byvandring: Stemmerettsskampen og andre kvinnekamper

TID: 18. juni og 19. juni kl. 15.30 (varighet ca. en time)

STED: Slottsplassen

STK inviterer til en annerledes byvandring: Stemmerettsskamp og andre kvinnekamper. På vår vei skal vi innom viktige skikkelser og hendelser i den norske historien om kvinners rettigheter.

Påmelding til pamelding@stk.uio.no innen mandag 17. 6 kl. 12.

Faglig ansvarlige/guidere: Trine R. Korsvik og Tone Brekke, STK